

FRI TANKE

04 / 2004

UTEN

ENKLE

SVAR

KRL-faget er fortsatt en utfordring for foreldrene.

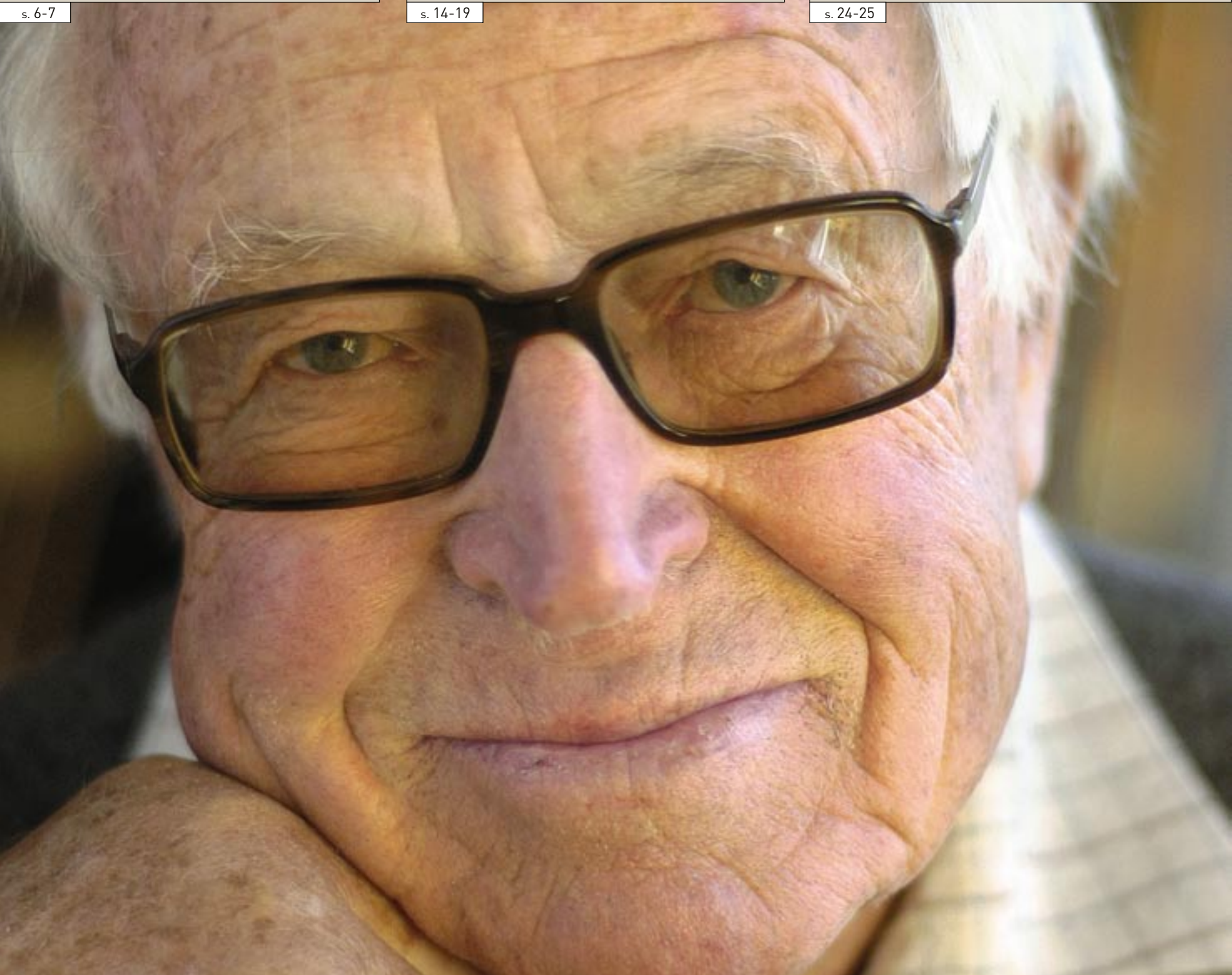
s. 6-7

TEMA: Stormfull livssynskamp på 70-tallet.

s. 14-19

Phillip Pullman har suksess med religionskritisk eventyrserie.

s. 24-25

s. 20-21

I de gode sakers tjeneste

PORTRETT: Anders Bratholm er fremdeles aktiv for ytringsfrihet og rettssikkerhet. Den 84-årige samfunnsrefseren er bokaktuell med *Juss og humanisme* – et utvalg engasjerte artikler fra fire tiår.

■ FRIHETSAKSJONEN:

STØTT
FRIHETSAKSJONEN

Aksjonsdagen er over, men Frihetsaksjonen går gjennom hele 2004.

Du kan fortsatt støtte arbeidet for å hjelpe tidligere tempelprostituerte kvinner i India og deres barn til et bedre liv.

Givertelefon:

820 43 050

(Kfr 100,- pr gang)

Konto:

6026.05.33943

FRIHETSAKSJONEN

- Humanisme i praksis

Human-Etisk Forbund

■ INNHOLD:

KRL-faget: Ønsker å bli tatt hensyn til

s. 6

Politisk islam er destruktivt og farlig

s. 8

Norsk humanistisk bistand til Afrika?

s. 13

← Tema: Livssynskampen på 70-tallet

s. 14

Portrett: Anders Bratholm

s. 20

Lynn vil bli rabbiner

s. 22

Farlig og fantasifull humanist

s. 24

← Bok: Luther på sitt verste

s. 27

Vitenskap: Den første kopien

s. 28

Kronikk: Den store sammensvergelsen

s. 29

■ LEDER:

RELIGIONEN I DET OFFENTLIGE ROM

Diskusjonen om religionen(e)s plass i det offentlige rom blusser opp med jevne mellomrom. Statskirkens fremste menn blir våte i blikket i møtet med en religion som innehar en "åndskraft" som fremdeles evner å bevege sine medlemmer til å leve i pakt med religionen. De ser islam som kristenhetens utfordring til å vekke de kristne til mer inderlig tro.

Biskop Olav Skjevesland er en av de som påtaler denne utfordring. På den ene siden er han fullt klar over hvilke konsekvenser den nye religionen gir norsk samfunnsliv. I en kronikk i Aftenposten kommer han med "en nøktern konstatering": Norge er blitt både multietnisk og multireligiøs, og dette er nå statsreligionens betingelser. "...et faktum som vi strever med å komme til rette med."

Men på den andre siden får islams suksess med å være så livsbestemmende for sine tilhengere ham til å drømme på Statskirkens vegne: "En kultur som trenger å re-vitalisere sin halvglemte kristne arv, gjør klokt i å gi høytidene og mer-

kedagene stor oppmerksomhet – også i det offentlige rom," mener han.

Med dette viser han til gagns hvordan han strever med å komme til rette med dette faktum. For idet man erkjenner at Norge er multireligiøs – i både religiøs og ikke-religiøs forstand – kan det vanskelig forsvares at én religion skal stå i særstilling og ha hevd på tilstedeværelse og oppmerksomhet i det offentlige rom.

Å argumentere for religionens (selvsagte) plass i det offentlige rom er enkelt når man tilhører den historiske majoritetsreligionen som har lagt premissene og eid rommet i tusen år. I slike diskusjoner henfaller dens representanter ofte til en tankegang som forsvaret flertallets diktatur: fordi flertallet ønsker det skal statsreligionen fortsette, dominere i det offentlige skolevesen, beholde sine særfordeler osv.

Sekulære mennesker vil gjerne forvise religionen til de private sfærer. Tatt i betraktning hvilken rolle religion spiller i mange menneskers liv, er det kanskje ikke helt så enkelt.

Vi må være modige nok til å stille spørsmål om ikke religionen likevel har en naturlig plass i det offentlige rom. Men det er ikke gitt at svaret nødvendigvis er ja. Og det kan bare skje så lenge man samtidig sikrer det nødvendige og etterlengtede skillet mellom religion og stat.

Hvis vårt samfunn skal etterleve idealet om religionsfrihet kan ikke det offentlige rommet bare okkuperes av Den norske Kirke. Det må deles med alle religiøse – såvel som ikke-religiøse – minoriteter. Religiøse mennesker må kunne synes med sin religiøsitet i det offentlige rom, men dette rommet tilhører også samfunnets sekulære mennesker. Derfor må religionene finne seg i at deres plass ikke kan være som *premissetter* i det offentlige rom, men først og fremst i de åndelige rommene som folk aktivt oppsøker. I fellesrommet må vi finne et minste felles multiplum – som ivaretar religionsfriheten for både troende og sekulære.

Kirsti Bergh

■ KOLOFON:

Fri tanke

Utgis av Human-Etisk Forbund

Fri tanke redigeres etter redaktørplakaten. Stoff i Fri tanke representerer derfor ikke nødvendigvis Human-Etisk Forbunds politikk og/eller meninger.

Forsidefoto: Richard Hauglin
Trykk: Dagbladtrykk

Redaktør: Kirsti Bergh
e-post: kbergh@human.no

Redaksjon:
Arnfinn Pettersen
pettersen@human.no
Didrik Söderlind
e-post: soderlind@human.no

Layout: Bleed. bleed@bleed.no
www.bleed.no

Fri tankes adresse:
Pb. 6744 St. Olavs plass
0130 Oslo

Telefon: 23 15 60 20
Telefaks: 23 15 60 21
E-post: fri.tanke@human.no
Gateadresse: St. Olavs gt. 27, Oslo

Materiellfrist for nr. 5/2004:
28. september 2004

NEI TIL RELIGIØSE PARTIER

KOMMENTAR:

I sommer har det gått en debatt i Dagbladet om Kristelig Folkepartis berettigelse, igangsatt av professor Per Fugelli. Debatten har

for det meste dreid seg om partiets "verdier", selv om Fugelli også har berørt det forhold jeg selv anser for å være det mest sentrale i spørsmålet om KrFs eksistensberettigelse: *Kan vi fortsatt lukke øynene for at Kristelig Folkeparti både ved sitt navn og sitt program opphøyer en bestemt religion som den riktige og beste for det norske folk og den norske stat?* Er det ikke nettopp dette muslimer gjør i de muslimske republikker, jøder gjør i Israel og hinduer gjør i Nepal og i India? Hva er forskjellen? Jo, Norge har en solid demokratisk tradisjon, et rettferdig rettsvesen, et sekularisert folk som ikke vil bøye nakken for bedehus-guden – uansett. Men hva vet islamistene i Nord-Afrika om åndsfrihetens sikkerhetsnett i vårt land? De vet at Norge – verdens "beste" land – holder seg med et kristelig parti, som endog sitter i regjering. Når de kan, så kan vi, sier de.

For aksjonen Likeverd for livssyn er det klart at sammenblendingen av religiøs tro og offentlig samfunnsstyring må bekjempes uansett hvor det forekommer. Humanister støtter både konservative og radikale politiske partier. Det er imidlertid en type politikk som er uforenlig med grunnleggende humanisme, nemlig den som krever herredømme eller privilegier for bestemte klasser, raser eller religioner.

Å videreføre et religiøst parti i et moderne demokrati er et feiltrinn som ikke kan gjenopprettes ved noen annen politisk prosess enn avvikling av partiet. Foto: Morten Holm/SCANPIX

Det kan godt være at Kristelig Folkeparti har sviktet egne verdier såvel som mer generelle samfunnsverdier, slik professor Fugelli særlig har fremholdt. Men politiske feiltrinn kan gjenopprettes over tid, med nye allianser og nye ledere. Men det å stifte og videreføre et religiøst parti i et moderne demokrati er et feiltrinn som ikke kan gjenopprettes ved noen annen politisk prosess enn avvikling av partiet – eller i det minste et navneskifte og en annullering av dets religionssjåvi-

nistiske agenda. En debatt om dette spørsmål våger da heller ikke partiets ledere å ta, mens de gjør sitt beste for å retusjere de skarpe streker i den kristne profil – i den siden av Janus-ansiktet som vender mot det brede publikum. Nå er det ikke lenger De ti bud de forsvarer, men de sju siste, ifølge Bondevik. Selv "verdian" er på gli når det passer seg slik.

Det må innrømmes at Nils Lavik og hans venner stod på solid konstitusjonell grunn da de i 1930-åre-

ne lanserte Kristelig Folkeparti for å motvirke det syndige forfall i norsk teater og kulturliv forøvrig. De hadde selveste Grunnloven på sin side, med lovens påbud om kristent statsstyre. Siden den gang har partiets faner bleknet, mens begrepet menneskerettigheter har fått glans og status. Det er på tide at Statskirken og Kristelig Folkeparti støtter hverandre ut av manesjen. Vi kan alltså applaudere.

Levi Fragell
Aksjon Likeverd for livssyn

hinsidige bar&grill

UTVALG UTREDER HUMAN-ETISK FORBUNDS UNGDOMSARBEID

Sentralstyret har oppnevnt et utvalg som skal utrede og foreslå ulike tiltak for å styrke forbundets ungdomsarbeid. Leder er Edle Daasvand Skjæveland, tidligere generalsekretær i Landsrådet for norske barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU). I tillegg er Christoffer Bekeng Larsen og Marita Eriksen oppnevnt og skolekonsulent Hans Christian Nes er utvalgets sekretær. Innstilling leveres 1. februar 2005.

IHEU MED NYE NETTSIDER

Det er ikke bare Human-Etisk Forbund som har fått nye nettsider i det siste. Nå har også paraplyorganisasjonen International Humanist and Ethical Union fått nye nettsider. Fullstendig omorganisert, med mye informasjon og humanistiske nyheter – sjekk ut www.iheu.org. Der finner du også lenker til humanistorganisasjoner over hele verden, både i USA, Europa og India m.m

FRA FRAGGELBERGET

KONVERTÉR!

Forskeren Abdul Wahid Pedersen sier til Jyllandsposten at islamkritikken fører til at flere konverterer til islam. "Hva er det som er så interessant ved islam som gjør at hele verden må legge seg opp i det?" spør konvertittene seg.

Fraggelberget skjønner ikke hvorfor bare muslimene skal nyte godt av denne effekten og sender herved følgende oppfordring til våre lesere: Kritisér HEF!

Nå er selvsagt HEF en fortreffelig organisasjon som er vanskelig å kritisere, men fortvil ikke. Som Carl I. Hagen har vist, må ikke kritikk av livssyn være saklig. Derfor foreslår vi følgende argumenter mot HEF:

1. HEF har for mange menn med skjegg.
 2. HEF tar ikke rituell kannibalisme (nattverden) alvorlig.
 3. HEF har et kjedelig symbol som ikke egner seg til å spikre noen opp på.
- La de tusen leserbrev skrives!

HUMANISTBEGREPET ENDELIG I BOKS

Hva er egentlig humanisme? Et sekulært livssyn, en kristendom med mennesket i sentrum, eller en akademisk retning – som i "humanistiske fag?"

Heldigvis rydder Universitetsavisa opp i begrepsbruken når avisa skriver følgende: "Det er ledige plasser på årsstudiet for matematikk og statistikk, samt på de åpne fagene i samfunnsvitenskap og *humanetiske fag*." (vår uth.)

KJELL FEDON BONDEVIK

Sommerens stornyhet var selvsagt at Kjell Magne Bondevik spiste litt færre poteter enn vanlig, i tråd med den omstridte slankeguru Fedon Lindbergs råd.

– Det er ganske oppsiktsvekkende og trist at statsministeren baserer seg på tro fremfor vitenskap, uttalte professor i ernæringslære Kaare Norum til Aftenposten.

Og vi på Fraggelberget som trodde det å "basere seg på tro fremfor vitenskap" var det man gjorde når man var prest.

LESERBREV

Fraggelberget har fått sitt første leserbrev. Ille var det at brevet ikke var undertegnet, verre at det bare inneholdt en påpakning for en bagatellmessig språkfeil, men verst var det at brevskriveren trodde at det var Levi Fragell som redigerte denne spalten.

Språkfeilen burde gjort det åpenbart for den anonyme brevskriver at Fragell ikke har noe med denne spalten å gjøre. Vår store åndsfader er nemlig like ufeilbarlig i språkføring som i livssynsspørsmål.

HUMANISTVIGSEL AV STABELEN NYTTÅRSAFTEN

Den første Humanistiske vigsel vil bli gjennomført nyttårsaften 2004.

Den nye ekteskapsloven – som gir Human-Etisk Forbund vigselfrett – trer i kraft 1. oktober i år, men de første humanistiske vigslene vil ikke bli gjennomført før 31. desember. Årsaken er at den nye loven har overført oppgaven med prøving av ekteskapsvilkårene – som tidligere lå til trossamfunnene med vigselfrett, sorenskrivere og dommere – til folkeregisterkontorene. Det gjenstår derfor endel usikkerheter omkring arbeidsdelingen mellom HEF, folkeregisterkontorene og fylkesmannen. Sentralstyret i HEF har bestemt at "kick-off" for humanistisk vigsel blir nyttårsaften i år.

Seremonigruppa ved Hovedkontoret er nå travelt opptatt med å nøste alle tråder.

– Vi har allerede kurset "sertifiserer" – de som

skal ha ansvaret for å godkjenne humanistiske vigslere – og allerede i sommer har vi gjennomført to store sertifiseringsrunder – så vi er godt i gang med å godkjenne vigslere. I høst gjennomfører vi to nye kurs og flere sertifiseringsrunder for kommende vigslere forteller prosjektsekretær Mona Skurdal.

Siden grunnkurset ikke vil inneholde alle de nødvendige juridiske komponentene, får vigslere en oppfølging når disse er avklart.

STOPP I VIGSELSTALER

Fra 1. oktober og fram til de første humanistiske vigslene gjennomføres nyttårsaften vil det ikke være mulig å arrangere bryllup med bistand fra Human-Etisk Forbund. Unntaket er allerede inngåtte avtaler og Partnerskapsinngåelser, som fortsetter som før.

Kirsti Bergh

PARTNERSKAPSSØKNAD ENNÅ IKKE BEHANDLET

Human-Etisk Forbund har fått svar på sin puring – som ble levert i desember 2003 – på søknaden om å få forestå partnerskapsinngåelser. Departementet svarer at det vil avventte realitetsbehandling av søknaden til Stortinget har behandlet to Dokument 8-forslag om henholdsvis partnerskapsloven og ekteskapsloven.

ØNSKER FLERE BARN REGISTRERT

Stadig flere benytter seg av Human-Etisk Forbunds (HEF) tilbud om Borgerlig Navnedag for barna sine. Samtidig har antall registrerte barn av medlemmer sunket med 3000 siden 1997.

– Utviklingen er på mange måter dramatisk og medfører at HEF går glipp av store inntekter, sier Per Kristian Hansen, som er ansvarlig for HEFs medlemsregister.

I 1997 var 12.713 barn registrert, mens tallet per 1. januar 2004 var 9433.

HEF opererer i motsetning til Statskirka og andre trossamfunn ikke med barnemedlemmer. Bare personer over 15 år kan være medlemmer, men HEF kan motta tilskudd fra stat og kommune for medlemmers barn *hvis* de er registrert.

– Det er selvsagt en frivillig sak om medlemmer vil gi oss mulighet til å registrere barna deres for å få støtte fra det offentlige. Vi tror likevel at de fleste som er medlemmer ser positivt på arbeidet forbundet gjør og vil ønske å bidra til å sikre økonomien, sier Hansen.

En vesentlig del av HEFs økonomi utgjøres av offentlige tilskudd for medlemmer og medlemmers barn.

Hansen håper at et brev som sendes ut om noen uker vil avhjelpe situasjonen. Alle husstander med medlemmer mellom 20 og 50 år vil få en forespørsel om de har barn under femten som de

ønsker skal være registrert hos HEF.

Samtidig som antall registrerte barn synker, øker antall navnebarn. Mens det i 2003 var 1440 barn med på Borgerlig navnefest, ble bare 709 barn registrert.

– Kan hende er det mange humanetikerforeldre som oppfatter Borgerlig navnefest som innmelding i forbundet. Men det er det altså ikke. Livssyn er noe barnet selv skal kunne velge når det fyller 15 år, understreker Hansen.

Kirsti Bergh

REGISTRERING AV BARN

■ Registrering betyr ikke at barnet blir medlem i HEF.

■ Registrering innebærer at barnet står registrert under foreldrene og at HEF kan motta offentlig støtte for barnet.

■ Når barnet fyller 15 mottar det et brev fra HEF med spørsmål om det ønsker medlemskap, hvis det ikke vil det, blir det strøket.

■ Ta kontakt med HEF via epost barn@human.no eller tlf. 23156010, el. se side 31.

IHEUS 15. HUMANISTISKE VERDENSKONGRESS

I 2005 er det hundre år siden den franske lov om skille mellom stat og kirke. IHEU-medlem *Libre Pensée* spilte en viktig rolle i kampen for loven. Verdenskongressen 5.-7. juli 2005 vil feire dette både med fest og seminarer om gårsdagens seire og framtidens utfordringer. For info/påmelding: Libre Pensée, 10-12 rue des Fosses Saint-Jacques, 75005 Paris, France, epost: libre.pensee@wanadoo.fr eller se www.iheu.org.

BANGLADESISK ISLAM-KRITIKER FUNNET DØD

Den bangladesiske professoren, forfatteren og humanisten Humayun Azad (57) ble nylig funnet død i München, hvor han var på besøk i regi av PEN International. Azad ble angrepet og skadet av islamske fundamentalister i februar etter utgivelsen av en roman som kritiserte islamsk fundamentalisme i Bangladesh. IHEU skulle ha lansert en kampanje for Azad og har bedt om full politietterforskning av dødsfallet.

FRIHETSAKSJON OGSÅ I 2005

– Vi er svært godt fornøyd med det store engasjementet som ble utvist i alle ledd og lar oss ikke skremme av at innsamlingsresultatet ble dårligere enn forventet, sier Gunhild J. Stranden, som var prosjektleder for Frihetsaksjonen 2004 og som nå er i gang med å planlegge Frihetsaksjonen 2005.

For både landsstyret og sentralstyret i Human-Etisk Forbund har vedtatt å gjenta den landsomfatten-

de innsamlingsaksjonen i 2005, og Stranden er sikker på at erfaringene fra årets aksjon vil gjøre neste års aksjon bedre.

– Aksjonen kommer til å bygges over samme lest som i 2004, med bøssebæring som hovedaktivitet i aksjonsuka, men det er fritt frem for kreative innsamlingsvarianter, opplyser Stranden.

Tidspunktet for selve aksjonsuka skal vedtas av sentralstyret i slutten

av august, men Frihetsaksjonen vil pågå gjennom hele året.

– Gjennom Frihetsaksjonen 2005 støttes etablerte prosjekter under paraplyen til Ateistsenteret i Vijayawada i delstaten Andhra Pradesh i India, slik at enda flere av joginene, barna på internatskolene, kvinnene på krisesenteret og innbyggerne i Stuartpuram – ”tyvenes landsby” – kan få en bedre fremtid, sier Stranden.

FRIHETSAKSJONEN

- Humanisme i praksis

Frihetsaksjonen skjer i regi av Human-Etisk Forbund til inntekt for HAMU

(Humanistisk aksjon for menneskerettigheter i u-land), norske humanisters hjelpeorganisasjon. HAMU har i ti år støttet humanistorganisasjoner i den tredje verden som arbeider for å hjelpe mennesker – særlig kvinner og barn – som misbrukes og undertrykkes med utgangspunkt i religion og religiøst begrunnede tradisjoner.

Presentasjon av prosjektene i India på www.hamu.no.

Hvorfor *må* vi diskriminere?

Human-Etisk Forbund ønsker å forestå partnerskapsinngåelse for Merethe og Ranveig.

Det har myndighetene bestemt at vi ikke får lov til.

Human-Etisk Forbund har søkt om vigselsrett. Det har vi fått og det er vi glade for. Human-Etisk Forbund søkte samtidig om å få registrere partnere fordi det er en selvfølge for oss ikke å diskriminere mellom homofile og heterofile. Den sittende regjering har et motsatt syn og ønsker ikke å utvide muligheten til å registrere partnerskap.

Human-Etisk Forbund og Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring krever at Regjeringen og Stortinget gjør de nødvendige endringer slik at Human-Etisk Forbund kan forestå partnerskapsinngåelser.

GI DIN STØTTE!

Delta i vår underskriftskampanje: www.human.no/partnerskap

DELTA I FRIHETSAKSJONEN

TA KONTAKT MED FYLKES- ELLER LOKALLAGET DITT, ELLER MED PROSJEKTLEDER GUNHILD J. STRANDEN, STRANDEN@HUMAN.NO, TLF. 23 15 60 00.

I MØTE MED KRL-FAGET: ØNSKER Å BLI TATT HENSYN TIL

Mick gleder seg til å begynne på skolen, og det gjør mamma også. Men hun gruer seg litt til å sende barnet sitt til timene med KRL-undervisning.

Tekst og Foto: Kirsti Bergh

– Jeg liker Lilleborg skole og har stort sett god erfaring, men når det gjelder KRL-faget, gruer jeg meg allerede, forteller Nina Williams, mor til førsteklasing Mick.

Hun vet hva hun snakker om, for Micks storebror Matia er allerede elev ved skolen, og hun husker hvordan han som førsteklasing kom hjem og fortalte hvordan læreren hadde formidlet historiene fra første mosebok. Hun sa ikke ”Det står i bibelen”, men ”Gud skapte verden”.

– Barn stoler blindt på voksne, og jeg gruer meg til Mick skal igjennom de samme skuffelsene som Matia. Jeg kan ikke si at læreren lyver. Jeg har forsøkt å ta dette opp på foreldremøter: Vær så snill å moderer dere litt. Det går for eksempel an å formidle at det finnes mange årsaker til å feire jul, at mennesker har feiret årstids-skiftene til alle tider og at det ble feiret jul i Norge lenge før kristendommen kom. Da jeg spurte, sa Matias lærer at i adventstiden *blir* det mye Jesus – ”Vi lever i en kristen tradisjon og det er bra!”.

MELLOMTITTEL

Likevel tror Williams forholdene er bedre ved Lilleborg skole enn mange andre steder siden skolen har over 30 % elever med utenlandsk bakgrunn. Men hun synes fokuset på religiøs identitet er problematisk

– Jeg opplever det som barna blir puttet i bås og sperret for muligheten til å utvikle sitt eget livssyn i sitt eget tempo. At barn automatisk blir overført til sine foreldres livssyn. Det er det første de blir spurt om: ”Hva er du?” ”Vet ikke,” svarte Matia. Og det syntes jo alle var rart. ”Ja, hva slags religion tilhører foreldrene dine da?” ”Ingen, tror jeg,” svarte han. Men det er slik at hvis du ikke er kristen, må du være noe annet, tilhøre en annen tro. Det nevnes ikke at det finnes mennesker som ikke tror. Hvis du hadde vært lærer og en forelder hadde bedt om at det ble tatt hensyn til at ikke alle tror – hadde du ikke gjort det? Burde man ikke kunne forlange det? Spør hun.

Eldstemann endte med å delta på gudstjeneste fordi han ville ikke være annerledes. Samtidig mener Williams at foreldre ikke må være så redde for å fortelle barna sine hva de tror.

– Jeg har fortalt at jeg tror Jesus var en virkelig person med gode egenskaper, men at jeg ikke tror han er guds sønn. Det aksepterer de og kommer veldig godt fra det at mor ikke tror det alle andre tror.

Mick begynner i første klasse. Mamma Nina Williams skulle ønske han slapp intensiv religionsopplæring.

RÅD TIL FORELDRE

- Be om en ”plan for undervisning i faget”.
- Bla i lærebøkene. Opplever du at perspektivet er veldig ensidig, gi innspill til lærerne. Fortell hva du synes er problematisk og hvordan perspektivet kan bli bredere. Det går an å henvise til lærerveiledningen som understreker at stoffet ikke må presenteres på en måte som er egnet til å påvirke elevene i retning av en bestemt religion og at ingen

religion skal fremstilles som bedre eller viktigere enn andre.

- Gi beskjed til lærer/skole om at du synes det er viktig at temaer blir tatt opp på en pluralistisk måte og at undervisningen får fram at det finnes ulike perspektiver og forskjellige meninger. Eksempel: *Skapelsen*: Det finnes leker spunnet omkring spørsmålet om alt må ha en begynnelse. En annen innfallsvinkel kan være ulike kulturer og religioners forklaringer og vitenskapens forklaringer; *Jul*: Over hele

verden er lysfester feiret, jødene har sin Hanukka-feiring, og mange gamle juletradisjoner har røtter fra en før-kristen tid. Slik kan man få fram at julen har innhold som ikke er ensartet for alle.

- Tydeliggjør at du forventer at faget praktiseres slik at fritaksbehovet blir minst mulig.

- Forventninger bør tas opp på foreldresamtaler/konferanse og på foreldremøter; her kan det vise seg at flere er enige med deg.

SKOLEKONSULENTEN OM KRL-FAGET: – DILEMMA FOR FORELDRENE

KRL-faget kan innebære en stor utfordring for livssynsbevisste foreldre.

Av Kirsti Bergh

60 000 førsteklasinger har nettopp begynt på skolen. Langt fra alle foreldre vil få den informasjon de har krav på om fritaksrett og obligatoriske deler av det omstridte KRL-faget – kristendoms-, religions- og livssynskunnskap. Og allerede nå er det foreldre som er stemplet som ”vanskelige” i møtet med skolen og KRL-undervisningen. Allerede er det foreldre som har resignert.

Pedagog og skolekonsulent Hans Christian Nes er den i Human-Etisk Forbund som mottar flest henvendelser om KRL-faget, og han understreker at motstanden mot faget ikke handler om foreldre som er imot all religionsundervisning, men om skepsis overfor den kristenpedagogiske måten religions- og livssynsspørsmål blir tatt opp på.

– Hovedproblemet for ikke-religiøse foreldre er at de på den ene siden ikke ønsker at barna skal bli opplært i en religiøs – kristen – måte å møte de eksistensielle spørsmålene på, samtidig som de ikke ønsker at barnet skal skille seg ut eller kreve spesialbehandling. Men dette er et dilemma som det nesten er umulig å unngå innenfor KRL-konseptet, oppsummerer Nes.

Etter revideringen av regelverket kan man nå i småskolen velge vekk alle andre religioner og livssyn enn kristendommen, med mindre de er tilstede i lokalsamfunnet.

– Det betyr at hvis humanetikerforeldre vil at barna skal lære noe om deres livssyn, må de stå fram og be om det. Det i seg selv synes mange er ubehagelig, forteller Nes.

Fagets læreplaner sier detaljert hva elevene skal lære, og lærebøkene er skrevet i tråd med læreplanene.

– Måten bøkene tar opp forskjellige temaer på er veldig religionspedagogisk. Det kan innlednings-

vis handle om noe allment, om det å være redd. Deretter kommer bibelfortellingen: ”Husker du historien om Jesus som stiller stormen?”, og så kommer konklusjonen. Er du redd, finnes Jesus, som kan gjøre deg trygg. Foreldre som opplever at barna kommer hjem og forteller at Jesus er en kjekk kar som kan gjøre deg trygg, føler seg lett tilsidesatt som foreldre.

Nes mener dette er en bra pedagogikk for de som ønsker hjelp til å gi barna en religiøs oppdragelse. Da er det viktig å begynne tidlig for å knytte emosjonelle bånd mellom barna og religionen.

– Vi livssynshumanister mener at vi må få lov til å slippe. Vi ønsker at gjerne barna skal lære mye om religion, men vi ønsker at det skal komme etter hvert når barna har litt mer kritisk distanse og ikke bli sugd inn i det. Barn og religion dreier seg om følelser, og det må vi få lov til å si nei takk til. Læreren skal tilfredsstille både de som ønsker religionspedagogisk opplæring og de som ønsker opplæring med distanse. Det går som regel ikke bra i ett og samme klasserom.

Nes understreker at selv om Human-Etisk Forbund ønsker at foreldre skal vise sin motstand mot faget, vil ikke forbundet gå ut og si at foreldre skal ta opp kampen.

– I noen tilfeller er det helt uproblematisk for barnet det gjelder, mens i andre tilfeller vil det være en katastrofe for barnet. Det er bare foreldrene selv som kan avgjøre hva som er rett for deres barn.

GODT Å VITE

Selv om skolens formålsparagraf sier at ”skolen skal i samarbeid med heimen hjelpe til med å gi elevane ei kristen og moralsk oppseeding”, sier opplæringslovens paragraf 2.4 at forkynnelse ikke skal forekomme.

FORMÅLSPARAGRAFEN BESTÅR

I forbindelse med evalueringen av Reform-97 var det varslet at man skulle se på skolens kristne formålsparagraf, men dette er ikke blitt fulgt opp i stortingsmeldingen ”Kultur for læring”. Human-Etisk Forbund (HEF) har i sitt høringssvar til meldingen påpekt at dagens formålsparagraf strider mot Norges menneskerettighetsforpliktelser. HEF har derfor foreslått at barnekonvensjonens artikkel 29 erstatter dagens formålsparagraf i opplæringsloven. Denne understreker blant annet at utdanningen skal utvikle barnets personlighet, talenter og evner, utvikle re-

spekt for menneskerettighetene, foreldre, egen kulturell identitet, nasjonale verdier i bostedslandet og for kulturer som er forskjellige fra dets egen samt forberede barnet til et ansvarlig liv i et fritt samfunn.

Under stortingsbehandlingen i juni i år stemte flertallet for ikke å endre formålsparagrafen. Fremskrittspartiets representant, Arne Sortevik, uttalte i sakens anledning: ”Vi som lever i Norge og ønsker å være her, vil ha en norsk skole tuftet på norske verdier og norsk tradisjon.”

DEN BEGRENSEDE FRITAKSRETTE

På www.human.no/skole finner du informasjon om KRL-faget og lenke til departementets rundskriv (F-032-01) hvor det presiseres at undervisningen skal foregå på en ”objektiv, kritisk og pluralistisk måte. Faget skal gi kunnskap om kristendommen og andre verdensreligioner, livssyn og etikk/filosofi, ikke opplæring til en bestemt tro. Faget skal være åpent, bidra til innsikt, respekt og toleranse på tvers av tros- og livssynsgrenser, og fremme forståelse i religiøse og moralske spørsmål” og det skal ikke være forkynnende.

Her finner du et orienteringsbrev til foreldre og det generelle meldingsskjema om fritak. Etter opplæringsloven skal elevene etter skriftlig melding fra foreldrene – eller fra elever som har fylt 15 år – ”få fritak fra de deler av undervisningen ved den enkelte skole som de ut fra egen religion eller eget livssyn opplever som utøvelse av annen religion eller tilslutning til annet livssyn.”

Det kan meldes om fritak fra følgende aktiviteter: å framsi og lære utenat bønner, trosbekkenelser, religiøse tekster og bud, å synge salmer eller religiøse tekster, å være til stede i kirke, moské, synagoge eller andre religiøse forsamlingshus når det er utøvelse av religiøst ritual (herunder skolegudstjeneste), å være med på ekskursjon i kirke eller andre religiøse forsamlingshus uten utøvelse av religiøse ritual, å delta i arbeid med å lage religiøse illustrasjoner (jf. bildeforbud), å være aktivt med i religiøse dramatiseringer og skuespill ved rolledeltakelse, å være passivt med i religiøse dramatiseringer og skuespill ved teknisk tilrettelegging, å bli tildelt hellige skrifter som gave og å være med på eventuell tilsteling i denne forbindelse.

Skolen skal søke ”så langt det er råd”, særlig på småskoletrinnet, å finne løsninger ved å legge til rette for differensiert undervisning innenfor rammen av læreplanen. Dog ikke på en måte som undergraver KRL som fellesfag.

Human-Etisk Forbund

AKERSHUS/OSLO/ØSTFOLD FYLKESLAG

REGIONALT ETIKKSEMINAR 30.-31.10.04
VETTRE HOTELL, ASKER

Vold i det godes tjeneste?

Ragnhild Bjørnebekk, Politihøgskolen, om ”Voldens logikk”

Babs Sivertsen, leder i Norges Fredsråd, om

”Krig - et egnet endringsverktøy?”

Flere innledere er invitert, følg med på www.human.no/oslo.

Diskusjoner i grupper og plenum, kveldsunderholdning, sosialt samvær.

Gratis seminarbuss fra og til Humanismens hus.

Pris kr. 700 for plass i dobbeltrom
og kr. 850 for plass i enkeltrom.

Påmelding til Østfold HEF v/Gerd Brandshaug,
tlf. 69 31 71 65

Andre henv. til Akershus HEF v/Moa Myklebust,
tlf. 23 15 60 81, epost: myklebust@human.no

POLITISK ISLAM: – DESTRUKTIV OG FARLIG

Unnlater vi å kritisere udemokratiske og menneskefiendtlige holdninger og praksiser i islam, svikter vi først og fremst muslimer, mener Sara Azmeh Rasmussen.

Tekst og foto: Kirsti Bergh

Styremedlem Sara Azmeh Rasmussen i Oslo fylkeslag av Human-Etisk Forbund (HEF) reagerer på sentralstyremedlem Leonid Rødstens utspill i siste nummer av Fri tanke. Rødsten stiller seg kritisk til at HEF skal engasjere seg i Islamkritikk og mener at vi først må feie for egen dør.

– Jeg synes kritikken er urimelig. HEF har siden starten konsentrert seg om kampen mot alliansen mellom stat og kirke i Norge. At vi støtter IHEUs aksjon mot politisk islam betyr ikke noen endring i ståsted, men bekrefter det. Enhver blanding mellom religion og politikk er like uheldig. Enten det gjelder kristendom, islam, jødedom eller andre religioner, understreker Azmeh Rasmussen.

Hun mener Rødstens forsøk på å forklare amerikansk politikk som politisk kristendom og israelsk politikk som politisk jødedom, og i tillegg å gjøre et poeng av at Norge har en prest som statsminister, er svært misvisende sammenligninger.

– Både Norge, Israel og USA er velfungerende demokratier, og ingen av disse kan sammenlignes med teokratiene i blant annet Iran eller Afghanistan. Politisk islam er i dag et destruktivt og farlig fenomen. Noe lignende har ikke funnet sted i kristendommen i moderne tid.

– *Har Rødsten rett i at muslimsk fundamentalisme er et lite problem i Norge?*

– Forstår man islamismens natur, kommer man ikke med slike påstander. Politisk islam, eller islamisme,

Sara Azmeh Rasmussen synes Leonid Rødstens kritikk av HEF er urimelig.

begrenser seg ikke til et land eller en region, sier Azmeh Rasmussen, som har en cand.mag.-grad i kulturstudier med vekt på Midtøsten og islam. – HEFs støtte til Aksjon Mot Politisk Islam viser solidaritet med mennesker som lider under fundamentalistisk religiøs undertrykkelse. Humanister bør forsvare menneskerettighetene ikke bare i Norge, men i hele verden.

SVIKTER MUSLIMER

At HEF bør avstå fra kritikk mot islam fordi det kan virke stigmatiserende på innvandrere er etter Azmeh Rasmussens syn skivebom.

– Hvis vi unnlater å kritisere udemokratiske og menneskefiendtlige holdninger og praksiser i islam, svikter vi først og fremst muslimer. Når vi kommer med berettiget kritikk mot farlige sider av islam og åpner for debatt med den muslimske minoriteten i Norge, viser vi en inkluderende holdning og ikke minst respekt. Nye samfunnsborgere bør ikke beskyttes mot det åpne samfunnets debatt. Det vil være en blanding av uansvarlig og

passiv kulturell relativisme og, tør jeg påstå, tildekket rasisme.

Hun understreker viktigheten av at HEF samtidig med kritikk av negative elementer i muslimsk tro og praksis fortsatt forsvare muslimers rettigheter til fri religionsutøvelse. Hun er ikke redd for at man skal bli satt i bås med rasister.

– Det er alltid en risiko for å bli misforstått, men det må ikke forhindre nyansert og saklig kritikk som har som mål å forbedre forholdene for en minoritet i Norge og for millioner i verden. Jeg er enig med Lars Gule i at fremmedfiendtligheten kan få næring hvis kritikk av islam blir overlatt til rasister og nynazister. Jeg synes HEF har vist tydelig hvor vi står gjennom vår kamp for livssynsfrihet.

VELFUNDERT KRITIKK

Azmeh Rasmussen mener HEF i tillegg til å være kritiske overfor politisk islam må prøve å samarbeide med reformmuslimer som kjemper for en mer menneskevennlig tolkning av islam.

– Det er først og fremst deres kamp, men vi må støtte den. Det virker mot sin hensikt å *bekjempe* religion. Vi må innse at den vil være her i uoverskuelig framtid og forholde oss til det. Jeg støtter religionskritikk som bekjemper farlige, undertrykkende og udemokratiske sider ved religionene – uten å bestemme hva folk skal tro. Jeg mener religion er irrasjonell overtro, men jeg overlater til den enkelte å velge.

Selv er Azmeh Rasmussen syrisk med muslimsk bakgrunn og har nå politisk asyl i Norge. At hun har måttet rømme fra en muslimsk bakgrunn vil hun ikke bruke i argumentasjonen mot politisk islam.

– Det er mye som må kritiseres i islamsk og syrisk kultur, men det er også mye bra. Min kritikk er ikke nødvendigvis mer verdt på grunn av mine opplevelser. Mange muslimske kvinner forsvare politisk islam. Kritikk må alltid baseres på objektive kriterier. HEFs kritikk av islam er fundert i menneskerettighetene, og den kan like godt føres av en som aldri har levd under islam.

OSLO FEIRER 25 ÅR

OSLO FYLKESLAG MARKERER 25-ÅRSJUBILEUM UNDER MOTTOET "LIKEVERD FOR LIVSSYN".

Dette markeres på selve dagen 18. september med blant annet "Humanetrikken", som går rundt på hovedstadens indre rutenett med HUM-koret om bord. Trikketuren er gratis og inkludert i turen er kaffe og kjeks.

Fylkeslaget har stand ved Wergelandstatuen i Oslo, med kaffe, vafler og informasjon om både Human-Etisk Forbund, Oslo-lagets aktiviteter og aksjon *Likeverd for livssyn*. Hvorfor stat og kirke bør skilles får du anledning til å spørre Levi Fragell om.

Det blir musikk, prisutdeling post mortem og seinere fest i Humanismens hus.

DELTA – OG SAMMEN FINNE SVAR

Nå kommer Delta-kurset – for undrende mennesker som vil reflektere over de store spørsmålene. – Det er trist om religiøse aktører skal ha monopol på å møte søkende mennesker, mener initiativtaker Jørgen Fjeld.

Tekst og foto: Kirsti Bergh

Etter de intensive kurskveldene i forbindelse Borgerlig konfirmasjon eksisterer det ikke annet tilbud enn medlemskap for ungdom. Det ønsker Jørgen Fjeld (27) å endre på.

– Human-Etisk Forbund har et godt tilbud til konfirmanter, men så, grovt sagt, eksisterer det ikke noe tilbud før du skal gifte deg. Men nettopp mellom disse to punktene – etter at man flytter hjemmefra og før man selv etablerer seg – er det ganske mye usikkerhet. Ikke minst rundt de store spørsmålene, forteller Fjeld. I samarbeid med Ungdomsgruppa i Oslo fylkeslag har han laget Delta-kurset – et humanistisk tilbud for unge mennesker som er på jakt etter et fellesskap å reflektere over de store spørsmålene i.

Ideen har han tatt fra det kristne konseptet Alpha-kurs, som er et innføringskurs i den kristne tro, både for de som tror og de som søker å tro. Fjeld har selv deltatt – som humanist – på et slikt kurs. Han sa ja til å være med for å få bedre forståelse for sin kristne kjærestes tankegang.

– Deltagerne på Alpha-kurset var søkende mennesker. De fleste var mennesker med en mer eller mindre aktiv kristen forankring, som hadde begynt å stille spørsmål. Noe av det jeg opplevde som veldig rart var at en av deltagerne hadde mange av de samme resonnementene omkring virkeligheten som meg og som jeg har tenkt på som spesifikt humanistiske, og likevel søkte hun intenst å være kristen. Det slo meg at det vi opplever som vanlig er veldig førende for hvordan vi ønsker å være. Jeg tror på fri vilje, men jeg tror også vi har sterke føring i hodet. Derfor synes jeg det er viktig at humanisme er godt synlig og normalt, fordi det gjør humanisme til et mindre fremmed og dermed mulig tankesett.

Selv om Alpha-kurset hadde en klar fasit, å frelse deltakerne og befeste den kristne tro, hadde Fjeld sansen for de praktiske rammene omkring kurset. Deltagerne møttes over et måltid, fikk en innledning og så var det diskusjoner i faste små grupper.

– Jeg var fanget i en situasjon der jeg følte at de fleste ikke forstod meg, men samtidig likte jeg opplegget og tenkte ”hvordan kunne dette ha vært positivt for meg?” For de praktiske virkemidlene er effektive helt uavhengig av religion. Og jeg kjente at jeg selv godt kunne ha tenkt meg et tilsvarende forum da jeg var yngre, hvor jeg sammen med andre kunne reflektere over de store spør-

Delta-kurset har ingen svar, men åpner for mange spørsmål, mener initiativtaker Jørgen Fjeld.

målene i en humanetisk ramme, forteller han.

Fjeld understreker sterkt at Delta-kurs ikke er tenkt som en kristen praksis med humanistisk fortegn eller en humanistisk variant av menneskefiske, hvor fasiten er lagt på forhånd.

– Innholdet i Delta-kurset er i sin helhet utarbeidet av oss. Det er bare på form-siden at vi har hentet inspirasjon. Jeg kom på at det kunne hete Delta-kurs, som hen-spiller på det å delta. Målet er å delta i en prosess, ikke å få et ferdig svar.

DELTAKURS I OSLO

Høstens Delta-kurs starter torsdag 16. september kl. 18.30 i Humanismens hus og går hver torsdag over åtte uker.

For mer informasjon og påmelding se under Ungdom på www.human.no/oslo, send en epost til hug@human.no eller send sms/ring Jørgen Fjeld på tlf 93 40 22 59.

HAGEN, ISLAM OG YTRINGSFRIHETEN

KOMMENTAR:

Carl I. Hagen har vært i Bergen og talt for Levende Ord Bibelsenter. En menighet anført av Enevald Flåten, som har slått fast at selv grisene vet bedre enn de homofile.

Det er mye å si om Hagens tale. For eksempel at det ikke skader med litt research. Så behøver man ikke å avdekke fullt så tydelig at man ikke har overvettes peiling på hva man snakker om. Det er selvsagt riktig at islam, for å sitere Hagen, ”er kommet langt inn i Afrika,” men det begynner jo å bli noen århundrer siden, da ...

Poenget er kanskje billig, men akkurat det passer jo bra – Hagen er tross alt kongen av billige poenger.

Han fikk et sjeldent salgbart sådant lagt opp i hendene av diplomatene som anklaget ham for å ha fornærmet 1,3 milliarder muslimer. Hagen lo nok godt over beskyldningen om å ha ”... krenket de prinsipper om toleranse, forståelse og kulturell frihet som det norske samfunn er bygget på”. Det var når sant skal sies svært vanskelig ikke å falle i tanker om flis og bjelker.

Særlig meningsløs blir kritikken når den kommer fra Pakistans ambassadør – den fremste representanten hertillands for et land som praktiserer dødsstraff for blasfemi.

Det mest problematiske med denne saken er allikevel ikke at Carl I. Hagen er villig til å vise fordommene sine frem for all verden. Det er vi tross alt vant til. Mer alvorlig er det at han gjør det vanskeligere å drive en legitim og velbegrunnet kritikk av muslimsk ek-

stremisme enn det allerede er. For Hagen har rett i at fundamentalistisk islam er en alvorlig trussel.

Det alvorligste er allikevel at enkelte muslimske miljøer har uttrykt et ønske om å vekke blasfemiparagrafen til live – for å kunne bruke den mot utspill som Hagens. Det er et trist eksempel på at ikke alle muslimer hertillands er like opptatt som Pakistans ambassadør av de ”... prinsipper om toleranse, forståelse og kulturell frihet som det norske samfunn er bygget på”. Blant disse prinsipper står nemlig ytringsfriheten i en særstilling.

Når Hagen i denne saken har påkalt ytringsfriheten, er det riktig nok litt komisk. Det er fristende å gjøre seg morsom på hans bekostning og påpeke at han her står i fare for å bli tiltalt etter en paragraf partiet hans stod i veien for å få avskaffet. Antagelig for å tekkes

folk som Enevald Flåten.

Det er bare det at det ikke er så veldig morsomt når noen ønsker å innskrenke ytringsfriheten. Vel har vi en blasfemiparagraf, men den har sovet lenge. Det har ikke vært mulig å bli tiltalt etter den samme hvor hardt man i enkelte miljøer har prøvd. Og blir vi ikke kvitt den i denne omgang, bør den få forbli sovende.

Hvis muslimske grupper opplever Hagens utspill som krenkende, og det kan jeg forstå at de gjør, bør de møte ham med argumenter. De bør iallfall ikke gi ham nye argumenter, ved å bekrefte fordommene han, og mange andre, har om muslimers forhold til menneskerettighetene.

Arnfinn Pettersen

AKTIV OG SOLIDARISK HØST I VEST-AGDER

Vest-Agder fylkeslag av Human-Etisk Forbund har en hektisk høst med mye arbeid foran seg.

Ikke bare arrangeres det debattmøter, filosofi- og etikkseminarer, men i tillegg har fylkeslaget påtatt seg å overta en givertjeneste til et skoleprosjekt i nordøst-Thailand. Prosjektet er rettet mot karenflyktninger som er fordrevet fra Burma som følge av

borgerkrigstilstandene mellom karen-geriljaen og regjeringshæren.

– Skolen drives med vekt på menneskerettigheter, demokrati og likeverd i et strengt hierarkisk og gjen-nommilitarisert mannssamfunn. Det utdanner unge karenere til lærergjerning i flyktningeleire og gir dem kunnskap om hiv/AIDS, helsepleie, språk – thai, engelsk og burme-

sisk, forteller fylkesleder i Vest-Agder, Kristian Røssaak.

Givertjenesten skal samle inn en viss sum per måned, og Røssaak vil nå mobilisere medlemmer i Vest-Agder til å forplikte seg til en månedlig sum.

– Hvis vi kan få 40-50 husstander til å gi en hundrelapp i måneden holder det 90 elever med undervisning, mat og losji og gir arbeid til ti ansatte. Det er en enorm gevist på liten innsats.

Røssaak oppfordrer interesserte i å finne mer informasjon på www.human.no/vest-agder.

Agder folkehøgskole er karen-skolens samarbeidspartner i Norge og har utvekslingsavtale med den: tre norske elever drar ut i jungelen i Thailand mens tre karen-elever kommer til Sørlandet.

– Utvekslingsprogrammet gir også synergieffekter, som at utvekslings-elevene kan trekkes inn i Borgerlig konfirmasjons-kursene og gi konfirmantene førstehåndskunnskap om hvordan det er å leve i flyktningeleir. **Kirsti Bergh**

FILOSOFI I FJÆRA FOR UNGE HUMANISTER

Når 80% av deltagerne ønsker seg en lengre leir, må årets humanistiske sommertreff for unge ha vært en suksess.

Oslo og Akershus fylkeslag arrangerte i slutten av juli sommertreff for ungdommer i alderen 15 til 19 år. Snaut 20 deltagere fant veien til Tjømø utenfor Tønsberg, hvor de allerede den første dagen ble utfordret på etiske aspekter ved den omdiskuterte "Fuck for Forest"-opptredenen på Quart-festivalen. "Var det riktig å holde en slik opptreden? Er det riktig av miljøorganisasjoner å takke nei til penger tjent på denne måten? Skal pressen dekke saken? Er vi, borgere i et demokratisk samfunn, nødt til å mene noe om den?"

I sol og hete var treffet en blanding av sommerlige aktiviteter – som

volleyball, sjonglering, teatersport, vanntubekjøring og filosofering i fjæra(!) – og verksteder som tok opp ulike aspekter ved engasjement og demokrati.

Dette er andre året fylkeslagene tilbyr sommertreff for unge, og både deltagerantallet og evalueringene var bedre i år enn i fjor. Deltagere som respekterer hverandre, et bredt tilbud av aktiviteter og dyktige ledere resulterte i fem flotte dager på leir. Hva vil så deltagerne fortelle hvis de skal reklamere for leiren? "Kanksje det er noen pene gutter der. Oxo er det gøy. Det vet nemlig jeg!" skriver ei jente (16), som gir treffet karakteren 5. "Det var dritkult. Be there or be a rectangular thing," mener en gutt (17), og gir en sekser.

TØFFE UNGHUMANISTER PÅ FJELLSTEVNE

Det gikk vilt for seg i Sjoas stryk, men det var ingen pysefaktorer blant jentene, som utgjorde flertallet av deltagerne.

I begynnelsen av august ble 20 unge humanister fra hele landet innkvartert i lavo hos Norwegian Wildlife and Rafting på Randsverk i Jotunheimen. Dette var deres base i fire opplevelsrike dager.

For andre år på rad inviterte Human-etisk forbund i Oppland og Hedmark eventyrlysten ungdom på treff i Jotunheimen. Første dag dro ungdom og ledere opp i stup-bratte "Ridderspranget" ved elva Sjoa, hvor sagnet forteller om dramatisk kjærlighet og ridderlig dristighet. Ungdommene fikk prøve ra-

pellering og juvhopping i de bratte bergveggene. Det kan virkelig føles som et riddersprang når man tar sats fra et høyt stup og glir på line over Sjoas ville stryk. Nettopp dette temaet med spranget – både i fjellet og i livet for øvrig – var utgangspunkt for den filosofiske samtalen om kvelden.

Denne skiftningen mellom filosofi og relativt utagerende friluftsliv gikk igjen også de andre dagene. Etter noen timer med elveraf-ting viste Linda Dahl oss utvalgte landskapsmalerier fra roman-

tikken. Slik fikk hun i gang en perspektivrik samtale om deltager-nes forhold til naturen. En solfylt tur over Besseggen ble etterfulgt av en kveldsprat i peisestua der Truls Gjefsen fikk fram hvor mye filosofisk kraft som bor i de gamle folke-eventyrene.

Reaksjonene blant deltagerne har vært udeelt positive, så denne formen for villmarkshumanisme ser ut til å ha kommet for å bli. Arrangørene vurderer faktisk å prøve et tilsvarende opplegg for voksne.

Human-Etisk Forbund

VEST-AGDER

SPENNENDE HØSTPROGRAM

"Thailand bak smilet" 16.-19. august

Verveturné for solidaritetsprosjekt. Målet er 5000,- pr mnd til en internatskole for unge, burmesiske karenere i en flyktningeleir i Thailand.

Aksjon likeverd for livssyn, Byhallen i Kristiansand 6. oktober kl. 1900

Farvel til Statskirken? Debattmøte med Levi Fragell, lokale politikere og aktuelle debattanter.

Seminar "Etikk i globaliseringsens tid", Agder folkehøgskole 30.-31.oktober

Steinar Lem – Forbruk, miljø og etikk.
Bjørn Enes – Sørledningen i verden.
Kjartan Selnes – Earth Charter.
Levi G. Eidhamar – Kulturelt og livssynsmessig mangfold.
Egenandel kr 300,-

Religionsfrihet og menneskeretter – et umulig samliv?

Foredragsturné til lokallagene. Filosof Stein Rafoss spør: *Må vi, i religionsfrihetens navn, støtte konebanking og tungetale?*

Alle arrangementer annonseres i lokalpressen. For mer informasjon: www.human.no/vest-agder

HVA SKAL "BRIGHTS" KALLES PÅ NORSK?

VÆR MED PÅ Å BESTEMME! Amerikanske Mynga Futrell og Paul Geisert ville gi verdslige mennesker et nytt begrep å bruke om seg selv, et ord uten uønskede bibetydninger og som ikke var negativt definert. De endte med "bright". I forrige nummer av Fri tanke utlyste vi en konkurranse for å finne den norske oversettelsen. Vi har fått inn mange forslag, og ønsker enda flere.

Send ditt forslag til: Fri tanke, pb 6744 St. Olavs pl., 0130 OSLO eller epost: fri.tanke@human.no

Verv en venn

Kjenner du noen som vil bli medlem?

Vi vet at mange tusen sympatiserer med Human-Etisk Forbund, vårt arbeid og vårt livssyn selv om de ikke er medlemmer.

Mange av dem er din familie, dine naboer, venner, bekjente eller kolleger. Vi trenger mennesker som støtter det arbeidet vi gjør – og den beste støtten vi kan få er medlemskap.

Hjelp oss å skaffe medlemmer – gi en innmeldingsblankett til en du kjenner!

www.human.no

- ☐ Jeg ønsker nærmere opplysninger om Human-Etisk Forbund
☐ Jeg melder meg herved inn i Human-Etisk Forbund
☐ Jeg er ikke medlem av Statskirken eller annet trossamfunn
☐ Jeg ønsker skjema for utmelding av Statskirken

Navn:
 Adresse:
 Postnr./sted:
 E-post:
 Stilling/yrke:
 Dato: Fødselsdato:
 Underskrift:

Fri Tanke 2/04

Svarsending
 Avtale nr.: 171 113/002

Human-Etisk Forbund
 Pb. 6744 St. Olavs plass
 0130 Oslo

Kan sendes
 ufrankert
 i Norge.
 Adressaten
 betaler
 porto.

Human-Etisk Forbund

HUMANISTISK KVELDSSKOLE:

ISLAM

– EN KRITISK INNFORING

Eksisterer et humanistisk islam? Er et reformert islam mulig? Og bør humanister engasjere seg i islamkritikk?

Islam debatteres som aldri før – nå kan du lære mer.

Tidspunkt:

Man kl. 18-20.

Sted: Humanismens Hus
 Oppstartsdato: 13. september.
 10-12 kurskvelder.
 Klassiske forelesninger, men med god anledning til spørsmål og diskusjon.
 Noen gjesteforelesere.

Kursansvarlig: (general-sekretær) Lars Gule, filosof og Midtøsten-kjenner. Han har tidligere arbeidet med bl.a. menneskerettigheter og islam.

En enkel "grunnbok" vil utgjøre det skriftlige pensum som danner utgangspunkt for forelesningene. Valgfri tilleggslitteratur vil bli foreslått.

Kursavgift: kr. 450
 (kursbok kommer i tillegg)

Påmelding:

tlf. 23 15 60 40 eller
 e-post: arneberg@human.no

For mer informasjon og literaturtips m.m., se
www.human.no/kveldsskole.

Humanistungdom fra mange land var samlet til konferanse i Uganda.

STERKE INNTRYKK I UGANDA

På forsommeren dro en norsk delegasjon til den internasjonale unghumanistkonferansen i Uganda. Norske ungdommer mottok mange sterke inntrykk og fikk en real dose inspirasjon for fortsatt engasjement i forbundet her hjemme.

Bak konferansen stod IHEYO, ungdomsorganisasjonen til Human-Etisk Forbunds internasjonale paraplyorganisasjon, IHEU. Det er et mål å legge den årlige konferansen til forskjellige steder hver gang, slik at organisasjoner som ikke har økonomi til å sende folk til den andre siden av Jorda, skal kunne delta når konferansen holdes i nærheten.

Årets konferanse i Ugandas hovedstad Kampala stod i menneskerettighetenes og den sosiale rettferdighetens navn. Gjennom foredrag og verksteder fikk deltagerne innblikk i forholdene i flere afrikanske land, og hvordan engasjerte folk jobber for å

bedre hverdagen for seg selv og andre.

Sterkest inntrykk gjorde nok møtet med Juliet Victor Mukasa, som er den eneste åpent homofile i Uganda. Siden homofili fører til at man blir utstøtt av familie og venner, skoler, arbeidsgivere og husverter, velger de fleste å holde sin legning skjult. Når i tillegg homofili straffes med fengsel på livstid, er det vanskelig for lokale menneskerettighetsorganisasjoner å involvere seg i arbeid for seksuelle minoriteters rettigheter.

Det er i seg selv engasjerende å møte mennesker som på ulike måter brenner for å gjøre verden til et bedre sted, men i tillegg setter slike møter ofte det en selv holder på med i perspektiv. Ikke minst blir det tydelig, når en kommer ut i verden fra vår trygge, ganske sekulariserte tilværelse, hvordan humanisme er viktig og nødvendig.

Christoffer B. Larsen
Oslo-delegat

LYSGLIMT I AFRIKA

Til tross for utbredelsen av destruktiv kristenfundamentalisme, aggressiv islam og voldelig heksetro, av fattigdom, sult og epidemier, av krig og vold, finnes kimen til humanistiske lystglimt på det afrikanske kontinentet.

– Det afrikanske kontinentet sør for Sahara er hjemmetsøkt av et dødelig virus som tar energi og vilje fra utallige millioner ofre. I motsetning til hiv/AIDS er dette viruset menneskeskapt. Det er det kristenfundamentalistiske viruset.

Roy Brown, presidenten i International Humanist and Ethical Union (IHEU) – den internasjonale paraplyorganisasjonen – synes det var et trist syn som møtte ham og de andre IHEU-delegatene på vei til feiringen av den nigerianske humanisten Tai Solarin.

– Det første vi så var disse enorme reklameplakatene, og av de første tretti var det ikke mindre enn 23 som reklamerte for kirker, bønnemøter, apostler, profeter, korstog og assorterte helbredelsestilbud.

Nigeria, som mange andre afrikanske land, sliter med fattigdom, sykdom og korrupt styresett, hvor en oljerik elite styrer over flertallet, og folk griper tak i ethvert halmstrå av håp. Men midt i denne deprimerende opplevelsen, forteller han om lysglimt:

Den lille nigerianske humanistbevegelsen driver kampanjer mot heksebrenning og ritualmord med god effekt. Mayflower-skolen Tai Solarin grunnla står fremdeles som et skinnende eksempel på kunnskapsformidling i en ørken av overtro. Brown fremhever hvordan Senteret for kritisk tenkning (the Centre for Inquiry) i Ibadan med sitt kontor og humanistiske bibliotek med fritenkerlitteratur, er et vitalt senter for den nigerianske humanistbevegelsen.

I Kampala i Uganda holdt IHEU sin generalforsamling samtidig med konferansen *Humanistiske visjoner for Afrika*. Under konferansen ble *Den afrikanske humanistalliansen* (AHAL) stiftet og teller humanistgrupper og individer fra ti land i Afrika sør for Sahara. Alliansens

Kampala-erklæring uttrykker ønsket om å fremme forståelsen for humanisme og arbeide og agitere for humanisering og sekularisering av Afrika. Blant alliansens mål og krav til alle afrikanske nasjoner er skille mellom stat og religion, opphør av diskriminering pga. livssyn, opphør av kvinnelig kjønnslemlestelse, ritualdrap og andre skadelige tradisjoner, respekt for menneskerettigheter, individets frihet, kvinners rettigheter og likeverd mellom kjønnene, innsats for å endre afrikansk økonomi slik at den kan hamle opp med fattigdom, sult og sykdom og slik at globaliseringen kan få et menneskelig ansikt.

Eksisterer det lokale grunnlaget for framveksten av utviklingen av afrikansk humanisme?

– Ja, mener Babu Gogineni, generalsekretær i IHEU. – Vi møtte unge mennesker som var aktive i den ugangiske humanistforbundets generalforsamling – og de var alle fulle av håp og bestemte på å forandre samfunnet sitt.

Mange av organisasjonens aktivister er tidligere universitetsstudenter som forakter etnosentrisme, dogmatikk og . De har arbeidet med kvinnesak, avsløring av hekseri og mot overtro. De har rekruttert yngre studenter. En britisk humanistgruppe har blant annet støttet et spesielt rettighetsprosjekt for kvinner – gjennom å lære dem fotball.

– Men humanismen vil ha liten innflytelse om ikke vi – hver og en av oss – er forberedt på å bli involvert. Hvert problem i Afrika har en politisk dimensjon. Humanister har et ansvar for å arbeide for fornuft, demokrati og menneskerettigheter. Hver og en av oss – ikke bare i Afrika, men i de rike land i nord – burde finne måter å fremme utdanning i Afrika. Hver og en av oss burde agitere for økt støtte på primærhelsetjeneste frigjort fra religiøse tabuer. Og hver humanist i det rike nord burde arbeide for å samle inn penger til humanisme i sør.

Kilde: International Humanist News. For mer internasjonal info: www.iheu.org

LEVI FRAGELL LEDER ATEISTISK VERDENSKONGRESS I INDIA

Tidligere leder for den internasjonale humanistunionen IHEU, Levi Fragell, er president for den ateistiske verdenskongressen om Ateisme og utvikling i India i januar 2005.

– Mens det er blitt en veldig intellektuell orientering i den norske livssynsdebatten, har det i India vært viktigere og mer presserende å sette ideene ut i livet. For meg ble det en fantastisk øyeåpner å opple-

ve hvor viktig humanisme i praksis er, har Fragell uttalt om indisk humanisme.

Blant indiske humanister er ateisme en hedersbetegnelse. Der har ateisme blant annet vært grunnlaget for et engasjement startet av den sosiale reformatoren Gora som så en ateistisk verdensanskuelse som frigjørende og moralsk forpliktende.

Det er Ateistsenteret, paraply-

organisasjonen som Human-Etisk Forbunds hjelpeorganisasjon, HAMU, samarbeider med om forskjellige sosiale prosjekter (se www.hamu.no) som er arrangør av kongressen, som samler deltagere fra fire kontinenter.

Kongressen er åpen for alle norske humanister, og det er en unik sjanse til å møte ateisme og humanisme i en helt annen kulturell sammenheng enn den vi kjenner

fra Norge. I tillegg vil norske deltagere i etterkant av kongressen få være med å oppleve de prosjektene som norske humanister støtter gjennom HAMU.

For mer informasjon eller påmelding ta kontakt med Atheist Centre, Benz Circle, Vijayawada 520010, AP, INDIA. Epost: atheistcentre@rediffmail.com el atheistcentre@yahoo.com

Kirsti Bergh

Human-Etisk Forbunds generalsekretær Lars Gule og HAMU-representant Gunnar Olafsen har besøkt Flyktningerådets hjelpeprosjekter i det nordlige Uganda.

NORSK HUMANISTISK BISTAND TIL AFRIKA?

20.000 mennesker er møtt opp for å få sin rasjon. Tålmodig venter de på tur. Det er forbløffende lite krangling om den viktige maten, men det er hjerteskjærende å se kvinner og barn bære 50 kilos sekker med mais på hodet.

Av Lars Gule, generalsekretær i Human-Etisk Forbund
Foto: Gunnar Olafsen

Human-Etisk Forbund retter søkelys mot Afrika og vil vurdere hvordan vi kan bidra til å styrke humanistiske tendenser og bevegelser på dette kontinentet i tillegg til å yte humanistisk bistand. Derfor er generalsekretæren og en representant for HAMU, HEFs lille bistandsorganisasjon, på vei til Flyktningerådets prosjekter i Nord-Uganda.

Denne delen av Uganda har vært hjemsoekt av uro og opprør i snart to tiår. Lord's Resistance Army (LRA) er en ganske uklar opprørsgruppe uten noe politisk mål utover å ville styre Uganda etter de ti bud. 90 % av LRA består av barnesoldater, og trolig har mesteparten av lederne en fortid som barnesoldater. De fortsetter å kidnappe barn og unge som i neste omgang tvinges til de verste massakrer. Magi skal angivelig beskytte LRA-soldatene mot regjeringssoldatenes kuler.

Framgangen i sørlige deler av Uganda står i sterk kontrast til borgerkrigstilstanden i nord. Vår lille delegasjon blir hentet i Kampala og fikk raskt inntrykk av utryggheten. Av sikkerhetsgrunner er Flyktningerådets sjåfør i stadig kontakt med hjemmebasen. Etter fire timer kommer vi om ettermiddagen til regionhovedstaden Gulu. Der får vi høre at LRA har slått til i en landsby mindre enn to mil fra Gulu. Over 40 er drept, mange hakket i hjel med masjeter, andre brent til døde i hyttene sine.

Stemningen er spent. Flyktningerådets lokale sikkerhets sjef forsøker å få klarhet i hvor opprørerne befinner seg. Dette er viktig for å få oversikt over hvor det er mulig å bevege seg og om det går å gjennomføre prosjektene de neste dagene.

NATTBESKYTTELSE

Vi ser ofrene for The Lord's Resistance Armys herjinger samme kveld. Hundrevis av barn og unge sitter sammentrengt i nattermørket, i lyset fra noen få gatelamper. De lyt-

ter konsentrert til en forteller. De har søkt tilflukt og sikkerhet i en "nattbeskyttelse" for barn og unge. Dette mottaket heter "Noah's Ark".

Mottaket er, til tross for knappe ressurser, godt organisert og forsøker å gi barna et sosialt fellesskap mens de er der. Det blir lagt vekt på opp-tredener med sang og dans og fortellinger, men også bønn og salmer. Det finnes leserom og håndverksaktiviteter, men mottaket er bare tilgjengelig om natten. Om dagen skal barna hjem til sine landsbyer og skoler.

Det gjør sterkt inntrykk å få vite at mange barn må gå i mange kilometer for å finne et minimum av sikkerhet om natta. Men verre blir det.

– Mange kvinner med småbarn er på vei, forteller omviseren vår.

Og mens vi er der kommer de. Mødre med små barn som har gått i over 15 kilometer fra landsbyen som ble angrepet av LRA den morgenen. De våger ikke være hjemme og kommer til mottaket.

Lord's Resistance Army (LRA) er en ganske uklar opprørsgruppe uten noe politisk mål utover å ville styre Uganda etter de ti bud.

– Selv om dette er et mottak for barn og vi allerede er sprenget, kan vi ikke sende bort disse mødrene og småbarna.

Den kvelden kommer det tusen nye flyktninger til Noah's Ark, slitne kvinner med spedbarn på armen og leiende på de litt større. Det må improviseres og presenninger rulles ut på bakken. Det er det eneste de kan tilby.

INTERNT FORDREVNE

Dagen etter ser vi flere konsekvenser av LRAs herjinger. Flyktningerådet er ansvarlig for distribusjon av mat, på vegne av Verdens matvareprogram (WFP), til en rekke av leirene og de beskyttede landsbyene som er opprettet for de internt fordrevne.

Vi får være med en konvoi til Anaka, om lag fem mil sørvest for Gulu. I Anaka bor det 38.000 internt fordrevne. De er avhengig av hjelp siden mange av dem ikke kan dyrke sin egen jord i hjemlandsbyene.

En slik matkonvoi er et interes-

I Anaka bor 38 000 internt fordrevne som er avhengig av matutdelingene til WFP.

sant mål for opprørerne. Derfor må den beskyttes, og hundre tungt bevæpnede soldater følger de åtte store trailerne og rekken av firehjuls-drevne biler. Utrustningen omfatter en gammel luftvernkanon, ikke for å forsvare seg mot flyangrep, men for å fyre løs mot mistenkelige mål på bakken.

– Ingen bilder, sier den ansvarlige offiseren og vifter advarende med pekefingeren. Angrepet dagen før gjør stemningen spent. Offiseren er nervøs for at vi ikke skal rekke fram og tilbake samme dag. Han har ikke lyst til å overnatte i bushen.

MATUTDELING

Endelig kommer vi avgårde. Veiene er heller dårlige og det tar noen timer før vi er framme. I Anaka strømmer flyktningene til, men rolige og disiplinerte. Flyktningerådets organisering av utdelingen er imponerende. Med tanke på at omkring 20.000 dukker opp for å hjelpe til med å bære hjem mat, går det hele raskt og effektivt.

Tålmodig venter folk på tur og får sin rasjon. Det er forbløffende lite krangling om den viktige maten, men det er hjerteskjærende å se kvinner og barn bære 50 kilos sekker med mais på hodet.

Offiseren blir stadig mer utålmo-

dig. Endelig begynner tilbaketuren, men langs en annen vei fordi det er kommet rapporter om bevegelser blant opprørerne. Denne veien er lengre og dårligere. Snart faller nattermørket på og plutselig kjører vi inn på en tilgrodd skolegård. Her blir det leir for natten. Heller ikke dette er nytt for Flyktningerådets mannskaper. De har telt i bilene. Det finnes ikke liggeunderlag så det blir en relativt hard natt for soldater, Flyktningerådets folk og HEFs delegasjon. Neste formiddag er vi tilbake i Gulu.

Brevvenn fra Uganda?

Susan (19) ønsker norsk brevvenn. Hun er tilsluttet Norsk Flyktningeråd og hjelper til med matvareutdeling i flyktningeleiren i Gulu, Uganda.

Skriv til: Adong Susan Robinah, c/o Norwegian Refugee Council, P. O. Box 780, Gulu, Uganda.

TEMA

70-TALLET: LIVSSYNSKAMPENS TIÅR

Livssynskampen brøt for alvor løs i Norge på syttitallet. Alle verdier skulle tas opp til evaluering, og livssynskampen var knivskarp.

Av Didrik Söderlind

Aksjon Mot Statskirken ble etablert i februar 1970. Dette utgjør et nærmest symbolsk øyeblikk for livssynskampen på syttitallet. Det var ikke første gang noen kritiserte kirken, men Aksjon Mot Statskirken var et sympotom på at kritikken både ble spissere i formen og bredere i nedslagsfeltet.

Initiativtagerne til kampanjen var studenter, slik radikale gjerne var på syttitallet. Jostein Setsaas, Harald Horsberg og Levi Fragell (som senere skulle bli sentral i Human-Etisk Forbund) studerte alle ved Lærerhøgskolen i Trondheim.

– Vi hadde mye støtte i miljøet rundt Lærerhøgskolen, og reiste rundt på foredragsturneer og debattmøter. Dette var jo før TV'en dominerte folks fritid, så oppmøtet var stort, husker Harald Horsberg.

Aksjon Mot Statskirken rykket inn en annonse i Dagbladet 19. februar, under tittelen ”Meld deg ut av statskirken”. Annonsen var støttet av en rekke kjente personer, og inneholdt også blankett for utmelding: ”Klipp ut og send til sognepresten i ...” ”Vennligst send utmeldelsesattest til følgende adresse”.

Mer direkte aksjoner ble det også.

– Vi fikk tillatelse til å holde en demonstrasjon foran Domkirken i Oslo en søndag i kirketiden. Vi stoppet folk som gikk forbi kirken og spurte dem om hvorfor de, som med 96 prosent sannsynlighet var medlemmer av Statskirken, ikke var med på gudstjenesten der inne. Vi fikk mye oppmerksomhet på det, forteller Horsberg.

Det ble også flere annonser med utmeldingsblanketter.

– Vi så at dobbelt så mange mennesker meldte seg ut av Statskirken året etter, så vi åpnet nok noen sluser. Men hvor vesentlig dette har vært i ettertid er vanskelig å si, sier Horsberg. Men selv om disse annonsene kanskje hadde relativt beskjeden effekt, er de blitt stående som et viktig øyeblikk i striden om statskirkeordningen.

LIVSSYNSFAGETS FAR

Samtidig var det begynt å røre seg på skolehold. Det hadde lenge vært mulig å få fritak fra kristendomsfaget, men nå ble det for første gang mulig å få alternativ undervisning. Pioneren her var Dag Skogheim.

Skogheim meldte seg inn i Human-Etisk Forbund i 1968 og som lærer ble han strakt huket tak i av leder Kristian Horn. Plutselig var Skogheim medlem av styret, og som lærer ved Torstad ungdomsskole i Asker startet han arbeidet som skulle lede fram til etableringen av livssynsfaget. Utløsende for ham var da datteren hans begynte på ungdomsskolen, og foreldrene følte at hun var gammel nok til å bli tatt ut av kristendomsundervisningen, hvorpå hun stod helt uten tilbud.

– Jeg skrev til Asker skolestyre med en klar henstilling om å ta opp dette problemet, slik at en fikk et alternativ til kristendomsundervisning i skolen.

Dette var på begynnelsen av 1969. Skogheim hadde gode kontakter med både rektor og administrasjon, og han begynte det møysommelige arbeidet – ad tjenestevei. Han kjente saksgangen, formulerte søknader og formulerte innlegg i avisene, hele tiden med HEF i ryggen.

– Det var store diskusjoner og mange foreldre som var imot og et-

ter hvert mange sinte innlegg i avisene, forteller Skogheim. Men faget ble utrolig nok godkjent, og til tross for sabotering fra ungdomsskoler som ikke ville informere eller finne ut hvor mange elever som var interesserte, kunne Skogheim høsten 1970 begynne undervisningen for første gang.

– Jeg møtte mange lærere som hadde holdninger som meg, men bare et ørlite mindretall torde si det. Kirken stod så sterkt gjennom sin autoritet og talsmenn at enhver som var i skolen og ønsket en karriere der måtte unngå å legge seg ut med dem.

Skogheim ble ofte invitert til skoler og foreldrelag for å holde foredrag:

– Da lærte jeg veldig mye. Jeg møt-

– Vi så at dobbelt så mange mennesker meldte seg ut av statskirken året etter, så vi åpnet nok noen sluser.

Harald Horsberg
Aksjon mot statskirken

te selve folket, og de var ikke bare vennlige. *Du snakker om alternativ, men skolen er jo basert på de kristne grunnverdier. Og hvordan skulle det blitt hvis baptister og adventister også skal ha egne opplegg – det har vi ikke råd til.* Spesielt damene var bebreidende på møtene – *hadde noen vondt av kristendommen kanskje? Hadde jeg hatt vondt av å få høre om Jesus da jeg var liten?*

Men han opplevde også alle de som ikke tilhørte denne kompakte majoritetsmassen. Han fikk mange henvendelser og ble også litt av en hjelpesentral for folk som ville melde seg ut av Kirken og møtte et trenerende preste-kontor.

– Etter møtene kom det gjerne fram en eller flere fra krokene, som hadde ventet til de andre hadde gått. De tok meg i handa og takket. ”Dette var godt å vite, dette har vi ventet på lenge.”

Livssynsfaget overlevde til 1997, da det nye Kristendoms-kunnskap med religions- og livssynsorientering (KRL) ble innført og fritaksretten ble fjernet. Ikke overraskende er Skogheim ikke særlig begeistret for dette, og ønsker seg heller et fag som fokuserer på humane grunnverdier, rettsprinsipper og etikk.

BK I DISTRIKTENE

Det var ikke bare i undervisningen at det meldte seg et behov for et alternativ til kristendommen.

De første borgerlige konfirmantene trippet ned Rådhustrappen allerede på femtitallet, men det tok tid før tilbudet ble den suksessen det er i dag. Ikke minst tok det tid før Borgerlig konfirmasjon ble noe som var aktuelt for ungdom utenfor de store byene. Dette skjedde først på syttitallet, og en av dem som fikk det til å skje var Johannes Lie fra Lillehammer.

– I 1976 var min sønn blitt fjorten år. Jeg hadde på forhånd avlagt et brageløfte: Dersom det ikke fantes noe alternativ til kirkelig konfirmasjon på Lillehammer innen han skulle konfirmeres, skulle jeg ordne saken selv. Så sommeren 1976 startet vi opp en arbeidsgruppe for borgerlig konfirmasjon her på Lillehammer. På den tiden var det foruten hovedstaden bare Trondheim, Bergen og Stavanger og Vestfoldbyene som hadde et slikt tilbud. Så med unntak av en seremoni arrangert av en enkelt ildsjel i Namdalen noen år før, var det på Lillehammer at distrikts-Norge ble med på kartet over borgerlig konfirmasjon, forteller Lie.

Da den amerikanske karismatiske predikanten Billy Graham holdt frelsesmøte på Ullevål stadion i september 1978 klatret Tone Azak opp i toppen av lysmasta og hengte opp banner: "Gi kristne makt og de dreper". Foto: Bjørn Sigurdson, NTB/SCANPIX

I 1978 kom biskopenes "hyrdebrev" – en uttalelse mot abortloven. Aktivister over hele landet aksjonerte da prestene leste brevet opp i kirkene 4. juni, her i Ullern kirke som feiret jubileum denne dagen. Foto: NTB/SCANPIX

Ikke all livssynskamp på søttitallet var preget av studenter med langt hår. Johannes Lie (t.h.) stilte selvfølgelig i dress under Borgerlig konfirmasjon på Lillehammer i 1978, her med Kristian Horn (75).

Utover søttitallet ble Borgerlig konfirmasjon et tilbud flere og flere steder i landet. Her er de første borgerlige konfirmantene i Tønsberg 1972.

BISKOPENES HYRDEBREV

I 1978 kom biskopene i Den norske Kirke med en uttalelse – som fikk betegnelsen hyrdebrev av mediene – som ble lest opp fra de fleste prekestoler i landet i juni. Uttalelsen var både en kommentar og en protest mot lovforslaget om sjølbestemt abort som skulle behandles av Stortinget like etter. Uttalelsen møtte mange protester, blant annet aksjonerte en kvinnegruppe da Andreas Aarflot skulle lese brevet i Ullern kirke – som feiret 75-årsjubileum med både konge, ordfører og presse tilstede...

Resultatet av nybrotsarbeidet ble at tolv ungdommer sto til konfirmasjon i 1977. Lie kalte dem "de tolv læresvenner".

– Jeg er barn av Kina-misjonærer, og mitt språk er nok farget av det, humrer Lie.

Den helt spisse livssynskampen merket ikke Lie så mye til.

– Arbeidet for Borgerlig konfirmasjon ble akseptert i en grad som overrasker meg når jeg ser på det i ettertid. Vi møtte ingen motstand. Rent lokalt tror jeg nok dette skyldtes at vi bevisst eller underbevisst ble forbundet med Nansen-skolen, som har stor prestisje på Lillehammer. Nansen-skolens rektor var blant dem som underviste på konfirmasjonskurset, og sa at han hadde savnet et slikt tilbud da han selv ble konfirmert. I større sammenheng skyldes dette nok i stor grad Kristian Horns arbeid, og vi så lite til den "kristenfronten" Horn gjerne snakket om.

Arbeidet kulminerte i en avslutningsseremoni i mai 1977, med ung-

domspsykiater Hasse Lindaa som festtaler. Lie syntes det var viktig med lokal forankring, men hentet også gjerne inn krefter utenfra.

– I 1979 holdt Levi Fragell et foredrag i Gymnassamfunnet. Da hadde Lillehammers pinsemenighet benket seg på hele første rad. Der satt de tause og bistre og stirret med anklagende blikk mot Fragell, hvis far hadde vært forstander for menigheten i to år. Denne stille demonstrasjonen var nok de siste restene av "kristenfronten" vi så, ler Lie, som lar det skinne gjennom at hans største problem med Kirken var at det var "sorgelig lav temperatur" på debattene med kirkens folk.

Men helt uproblematisk var det ikke å drive ugudelig virksomhet i distriktene. Lie minnes hvordan skolesjefen i Ringsaker hadde hatt sin datter til konfirmasjon på Lillehammer. Lie var bestemt på at de borgerlige konfirmasjonene skulle kunngjøres på samme måte som de kirkelige, ikke minst fordi slikt

gjørne kunne bety at konfirmantene fikk noen ekstra gaver. Men da han hadde tatt ut annonse i avisen på Ringsaker med konfirmantens navn, fikk Lie en ilter oppringning fra skolesjefen, som syntes det var uheldig at "alle" fikk vite at deres datter var blitt borgerlig konfirmert.

HUMANETIKK OG MILJØKAMP

En annen engasjert humanist som holdt til utenfor Oslogryta var forfatteren Sidsel Mørck. På syttitallet engasjerte hun seg i den spirende miljøbevegelsen, selv om tidsklemma nok var like sørgelig aktuell på syttitallet som i dag.

– I 1970 hadde jeg nettopp fått barn nummer tre, i tillegg til å prøve å skrive. Men jeg hadde halv arbeidssuke, så jeg hadde litt tid til å engasjere meg likevel. Norsk Hydro hadde lagt et stort anlegg ved Rafnes i Porsgrunn, der jeg bodde. Da jeg så hvordan alle var villige til å fortie forurensningen fra anlegget, så lenge Hydro skapte arbeidsplasser, engasjerte jeg meg ganske mye.

– Jeg flyttet til Oslo i 1978, og kom ut samme år med tre bøker. En av dem het Stumtjenere, og handlet om Norsk Hydro-saken. I den forbindelse hadde jeg et par innlegg på NRK. Det ble et rabalder som endte opp i Kringkastingsrådet, mens Norsk Hydro nektet å stille opp til debatt.

Mørcks historie ser litt ut som et politisk kart over radikale kamper. I tillegg til miljøkampen var hun pasifist og jobbet ved Fredskontoret i Oslo, og skrev i det feministiske tids-

– Kirken stod så sterkt gjennom sin autoritet og talsmenn at enhver som var i skolen og ønsket en karriere der måtte unngå å legge seg ut med dem.

Dag Skogheim
Livssynsfagpionér

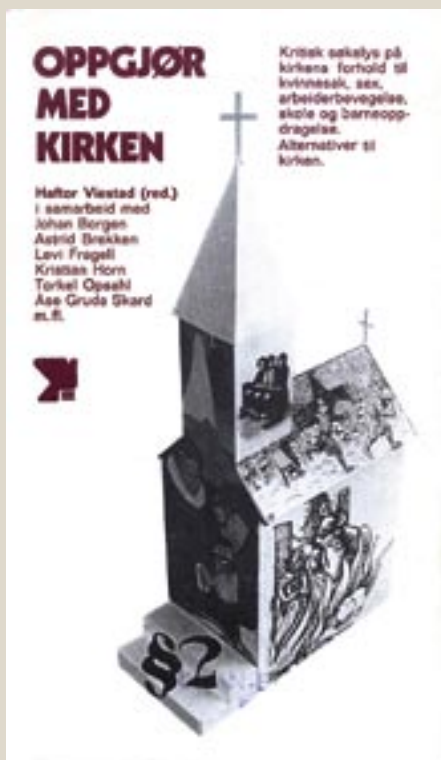
skriftet Sirene.

Hun brukte hele tiden humanetikken som fundament for sitt engasjement.

– Jeg ble borgerlig konfirmert i 1954, så jeg må ha vært en av de første. Moren min hadde meldt seg inn i Human-Etisk Forbund. Hun spurte meg om jeg ville konfirmere meg, og eventuelt hva slags konfirmasjon jeg ville ha. Og jeg fikk faktisk en hel time på skolen til å fortelle hva jeg trodde på, forteller Mørck. Som var en av dem som ivret for at Human-Etisk Forbund skulle bli mer engasjert i dagsaktuelle politiske spørsmål. Det har hun ikke sluttet med, og hun nevner miljøspørsmål, mediepolitikk og eldreomsorg som områder der hun mener HEF bør ta standpunkt.

VÅRT LANDS FOLKEKASJON

«Folkeaksjonen mot fri abort» ble etablert etter initiativ fra den kristne avisen Vårt Land, og aksjonen samlet inn 610 000 underskrifter.

Oppgjør med kirken, redigert av Haftor Viestad, satte et kritisk søkelys på kirkas forhold til kvinnesak, sex, arbeiderbevegelse, skole og barneoppdragelse – og inneholdt også utmeldingsskjema.

Rolf Grovens "En demonudrivelse" lar kjente konservative kristne delta i demonutdrivelsen av Munchs Madonna. Inspirasjonen var avsløringen av demonutdrivelse med deltagelse fra statskirkeprest på ei ung jente utenfor Bergen.

Mørck var en krystallklar radikaler, men AKP (m-l) var hun aldri med i.

– 1970-årene var veldig preget av m-l-erne. Som Dag Solstad sier var de nærmest som en religiøs vekkelser. M-l-erne gjorde seg veldig gjeldende på kultursidene i avisene, som anmeldere og i Forfatterforeningen. Jeg sympatiserte med dem i noen spørsmål, men holdt meg utenfor partiet. Det var nesten det verste man kunne gjøre, for det gjorde at AKP(m-l)-erne ikke anså at man var troverdig, mens de som motarbeidet partiet slo en i hartkorn med dem. Dermed havnet man i et slags politisk ingemannsland, minnes Mørck.

– Jeg vil gjerne si noe pent om syttitallet. Det var mye trøkk, og miljøbevegelsen og kvinnebevegelsen var sterke. Man kan nok si at enkelte gikk over stag, selv om man jo som kjent må knuse noen egg for å lage en omelett, men det var mange brennende hjerner på den tiden. Og dem er det dessverre ikke så mange av i dag, sier Mørck.

KVINNEKAMP PÅ KNIVEN

Hvis det var en kampsak som virkelig satte sitt preg på syttitallet, var det kvinnesaken. En av dem som sto midt i begivenhetene er Else Michelet.

Michelet ble engasjert i Kvinneaksjonen for selvbestemt abort. Det var harde tak før Familiemeldinga skulle stemmes over i Stortinget i 1974. Der skulle nemlig prinsippet om selvbestemt

abort legges inn, og dette førte til mange debatter. Saklighetsnivået var ikke alltid like høyt, ledende kristne sammenlignet abort med barneofringer og snakket om fostre som ynk et seg. Utsagnet nedenfor har Fri Tanke frekt nok sakset fra det glimrende nettstedet kampdager.no:

– Jeg husker jeg deltok på et debattmøte i Sandvika. Temperaturen var høy, og etter at møtet var ferdig, ble vi stående i en hissig diskusjon. Til slutt fikk jeg nok og sa: «Det er greit for meg at dere vil at dette med sex bare skal være knyttet til ekteskapet. Men vårt forhold til sex behøver dere ikke å legge dere opp i. Vi går nemlig til vårt seksualliv med glede! Vi synes faktisk det er gøy!» Da gikk de nesten i strupen på oss.

Samtidig jobbet hun som profilert programskaper for NRK, forfatter og cabaretartist.

– I en sketsj for NRK fremstilte jeg Paulus som litt forvirret. Hvis du hadde kommet til legen og sagt at du hadde sett et hvitt lys på veien til Damaskus, ville du nok få et litt merkelig blikk du også. Da jeg så ble beskyldt for blasfemi, måtte jeg bare påpeke at så vidt meg bekjent påsto ikke kristendommen at Paulus var Gud, ler Michelet.

– Kombinasjonen av religion og kjønn var veldig brennbar, påpeker Michelet, som likevel ikke fikk føle hvor høy temperaturen kunne bli før et lite stykke inn på åttitallet. Da ga hun ut boken *En annen historie*, som handler om kirkens historie sett med kvinneøyne. Den boken var det

mange som gjerne skulle sett uskrevet.

– Da jeg ga ut *En annen historie*, ble det forbausende lite ramaskrik. Men da boken ble dramatisert for fjernsyn, måtte jeg koble ut telefonen. Det verste var kanskje ikke at mennesker ringte til meg og beskrev i detalj hva som skulle skje med legemet mitt før jeg havnet i Helvete, men at de ikke skammet seg over dette og gjorde det under fullt navn, forteller Michelet, som likevel fikk noen muntre øyeblikk ut av *En annen historie*.

– Arthur Berg, redaktør i den kristne avisa Dagen, var så sint at han ikke klarte å kalle serien for "noe Satans piss". I stedet brukte han formuleringen "Djevelens urin", ler Michelet.

– Noe av det vakreste noen har sagt til meg er "Det er så deilig å merke at du vil oss noe". Alle mennesker liker jo å bli tatt på alvor, så det gir mot til å holde på i 20 år til, sier Michelet.

LESERBREV FRA SATAN

En som skapte mye glede og forargelse blant avislesere på 70-tallet var drammenseren Roar Moksnes. Moksnes var en flittig leserbrevskribent, og gjenganger i leserspaltene i Arbeiderbladet og Dagbladet.

– Brevene kom inn forbausende ofte, selv om jeg ikke oppga mitt virkelige navn, sier Moksnes.

Hans spesialitet var nemlig å finne opp nye personligheter for seg selv. Han skrev kristendomskritiske innlegg under pennennavn som Luzzie Fersmann, Elsa Tana og Hodia Bolås. (Hvis du ikke synes navnene er morsomme, kan det hjelpe å lese dem høyt og litt fort...)

Kristi sak ble forsvart av Pastor Roald Mosand, som fremholdt at udøpte barn faktisk kommer til helvete, ekteparet August og Ana Trosvik samt den ivrig konetuktende pastor Johannes Grav (hvis datter Lill-Johanna Grav var litt skeptisk til farens virksomhet). Slik kunne Moksnes dra i gang hete debatter mellom sine forskjellige pseudonymer, debatter som raskt fikk gemyttene i kok også hos andre leserbrevskrivere. Og siden dekknavnene gjerne delte hans adresse, kunne han se både kirkens menn og Kvinnefronten snuse rundt postkassen hans.

På 70-tallet tiltrakk Dagfinn Eckhoff opphissede kristne og forlystede tilskuere som debattant og kverulant på gata. Eckhoff til høyre på bildet med skjegg og bøker. Foto: SAMFOTO

HEDENSK TREDVEÅRSJUBILEUM

**Syttitallets livssynskamp vil-
le kanskje vært like skarp,
men mye, mye kjedeligere uten
Hedningsamfunnet.**

**– Mange kulturradikale beve-
gelser misunte oss den gangen,
sier Dagfinn Eckhoff, hedninge-
der da det blåste som friskest. I
år kan han se tilbake på tredve
års organisert hedenskap.**

Dagfinn Eckhoff ble vervet til Hedningsamfunnet like etter stiftelsen i 1974. En av initiativtagerne var nemlig hans lillebror, Audun. Og siden Dagfinn var noen år eldre, ble han like godt leder.

– Hedningsamfunnet er annerledes enn for 30 år siden, men samtidig ganske likt. Vi er fortsatt en fortausbevegelse, vi står på gatene, diskuterer, leser fra Bibelen, og lar folk slippe til på mikrofonen. Vi er blitt beskyldt for å ville ta flytevesten fra folk når vi kritiserer kristendommen. Det stemmer ikke. I stedet vil vi minne folk på at de faktisk er svømmedyktige, påpeker Eckhoff.

Hedningsamfunnets sterkeste kort var at de forsto mediealderen. Under glansperioden på syttitallet var det sjelden lenge mellom hver gang hedningene var i avisen. Bruduljene da predikanten Billy Graham gjestet Norge er nærmest blitt legendariske, men Hedningsamfunnet sto også for mindre konfronterende aksjoner.

– Da Helsedirektoratet satte i gang

en kondomkampanje som ble kritisert fra kirkelig og kristelig hold, gikk Hedningsamfunnet ut på gatene med kondomer blåst opp som ballonger og delte ut gratis kondomer til “de fattige og kåte i samfunnet”. Dette var voldsomt populært, og vi ba folk gi et lite bidrag. For pengene som strømmet inn løp vi på apoteket for å kjøpe flere kondomer, ler Eckhoff.

KIRKEBESØK OGSÅ

– Etter et oppslag i studentavisen Universitas om “hedenske studenter” uttalte studentpresten Jan P. Hagberg at hvis noen av disse hedningene dukket opp i kirken når han holdt gudstjeneste, ville han avbryte gudstjenesten og gå rett i forbønn. Det var jo en invitasjon vi ikke kunne si nei til! sier Eckhoff, som slett ikke var uvant med kirkebesøk.

– Jeg har vært sølvгутt og sang i koret Grex Vocalis, så det er få som har sunget så mye i kirken som meg! Jeg sang også rollen som en av de tre hyrdene på marken i et NRK-julespill, som førte til overskriften “Sort hyrde på jule-TV.”

Men han dro grensen ved å synge ved gudstjenester, noe som førte til at han ble stemt ut av Grex Vocalis. De eneste som sto på hans side var et annet medlem av Hedningsamfunnet og, ironisk nok den lokale menighetsforstanderen, som forsto at det lå alvor bak

Eckhoffs standpunkt. Det var ikke problemfritt å opponere mot det nordmenn flest holdt hellig.

– En gang på Bragenes Torg i Drammen så hedningen Arild Karlsen ut til å være nær ved å bli lynsjet av en arg folkemengde. Noe måtte gjøres, så jeg tok på meg et par djevelhorn vi hadde laget. Deretter begynte jeg å rope: “Ta hedningen! Hedningsamfunnet ødelegger både for Jesus og for meg!” Da politiet kom, ble jeg ikke arrestert siden jeg

**– Vi er fortsatt en fortaus-
bevegelse, vi står på ga-
tene, diskuterer, leser fra
Bibelen, og lar folk slippe
til på mikrofonen.**

Dagfinn Eckhoff, hedningveteran

jo faktisk hadde forsøkt å dempe geometriene, minnes Eckhoff.

Eckhoff kommer fra en klassisk kulturradikal familie, og hans og farens leilighet på beste vestkant i Oslo fungerte som hovedkvarter for Hedningsamfunnet. Folk kom innom med egen mat, eller plyndret kjøleskapet og sov over. Innimellom ble det jobbet litt også.

– Hedningsamfunnet var alltid en atypisk radikal bevegelse. Vi var aldri noen ren studentbevegelse, og hadde mange ulike aldergrupper blant

medlemmene. Vi var alt fra gamle kommunister til liberalere som befant seg i landet rundt det som senere skulle bli Fremskrittspartiet. Derimot hadde vi få ml’ere.

LIBERTINERE

Som med andre radikale bevegelser på denne tiden var det ikke bare aksjoner og møter som gjaldt.

– Det var et libertinsk miljø, med en særlig livlig homsegjeng. Etter et av Hedningsamfunnets årsmøter endte mange av oss opp i min seng, og da forsøkte et par av homsene å få vedtatt en resolusjon om at alle i Hedningsamfunnet måtte prøve homofili – helst der og da!

De homofile hedningenes egenkomponerte sang (med heftig bruk av uttrykk som “rompis” og “so-per”) skapte senere skandale da den ble fremført på årsmøtet i Human-Etisk Forbund. I det hele tatt var nok tonen i Hedningsamfunnet hakket friskere enn hos HEF, som hedningene (med sikte på Kristian Horns evne til å produsere papirer) kalte for “Arksismen-Stensilismen (Kristian Horns tenkning).”

– Vel har vi vært provoserende, men vi har vært opptatt av å flytte grenser, og man må trække over grensene for å få flyttet dem.

Er det noen grenser han angrer på å ha trakkert over?

– Je ne regrette rien! ler Eckhoff.

ET LIVSSYNSMESSIG TIDSSKILLE

Paul Knutsen er historiker og arbeider for tiden med å skrive Human-Etisk Forbunds historie. Hva var det som gjorde livssynsdebatten på syttitallet så skarp?

– Bakgrunnen for 70-tallets livssyns- og kulturkamp var uten tvil den radikale bølgen som startet i Paris i mai 1968. Denne bølgen feide over store deler av den vestlige verden på slutten av 60-tallet og begynnelsen av 70-tallet. Kritikk og kamp mot etablerte autoriteter var et hovedtrekk ved denne radikalismen, som ikke bare trivdes ved universiteter og høyskoler, men satte sitt preg på hele samfunnsdebatten.

Særlig var statskirken en yndet skyteskive, forteller Knutsen, som fremholder dannelsen av Aksjon Mot Statskirken som et startskudd for livssynskampen. Han påpeker at kritikken mot statskirkesystemet også hadde sympati innad i kirkelige kretser. Dette førte blant annet til at Per Lønning ble utnevnt til æresmedlem i Aksjon Mot Statskirken.

Paul Knutsen opplevde selv syttitallet. Hva likte han selv best ved denne tiden?

– Det er jeg ikke i tvil om: Det var friheten til å kritisere hva som helst ut fra en rasjonell tilnærming. Man kunne stille spørsmålsteget ved etablerte autoriteters maktutøvelse, og begrunnelsen for denne makten.

– Det kan se ut til at mange av dagens ungdom ser ut til å ta mye av den friheten de opplever for gitt. Det kan være farlig.

Historiker Paul Knutsen

Kort sagt måtte man tenke selv og bli sin egen autoritet. Selv om det var en fare for å møte seg selv i døra, slik at man måtte drive autoritetskritikk mot seg selv!

Mens marxistene var opptatt av autoritetskritikk innen det marxismen kaller ”basis”, som økonomi og produksjonsforhold, var det lite kritikk på det feltet som kalles ”overbygningen” – religionen. Marxister var opptatt av industrien, ikke Statskirken. Knutsen mener Human-Etisk Forbund var viktige for å få den livssynsmessige dimensjonen inn i samfunnskritikken.

– Her vil jeg også trekke fram filosofen Haftor Viestad, som overfor litt slappe marxister kunne sitere selveste ”fader Marx” slik: ”Religionskritikken er forutsetningen for all kritikk”. Viestad redigerte boken *Oppgjør med kirken*, som kom i tre opplag og solgte 9000 eksemplarer.

Dette var nye takter, for da HEF-pioneren Gabriel Langfeldt ville utgi en bok om humanisme på 60-tallet, måtte HEF nærmest garantere Universitetsforlaget et visst antall kjøpere før boken ble trykket.

– På 70-tallet gjenerobret HEF den sentrale rolle i samfunnsdebatten som organisasjonen hadde erobret i startfasen i 1956, men som var gradvis var gått tapt i mellomtiden. At HEF kom ut av dvalen merket man også på medlemstilstrømningen, som etter hvert nådde høyder knapt noen hadde drømt om bare fire-fem år tidligere, sier Knutsen.

Han er ikke i tvil om at vi har mye å takke syttitallet for.

– Det kan se ut til at mange av dagens ungdom ser ut til å ta mye av den friheten de opplever for gitt. Det kan være farlig, for fundamentalistiske krefter av ymse slag ligger fortsatt på lur. Derfor er det viktig å minne om at aksjonene og kampen var nødvendig, og viktig å ikke miste et historisk perspektiv på tilværelsen.

Human-Etisk Forbund

BUSKERUD VESTFOLD TELEMAR

Regionalt seminar 15.-17. oktober 2004
Lampeland Hotell, Numedal

TEMA: Frihet

Priser:
Kr. 1.000,- for medlemmer fra arrangørfylkene
Kr. 1.550,- for alle andre (tillegg for enkeltrom: kr 175,- pr døgn.)

For mer info og påmelding:
Human-Etisk Forbund,
Telemark fylkeslag,
Holbergs gt 5, 3722 Skien,
tlf. 35 53 13 38,
epost: main@human.no
innen 20. september 2004.

Påmeldingene registreres fortløpende. Program og annen informasjon sendes ut 2 uker før seminaret.
Betalingsfrist: 25. september.

Aksjonene og kampen på syttitallet var nødvendige, mener historiker Paul Knutsen. Her friabortaksjonister utenfor Stortinget i 1975. Foto: NTB/SCANPIX. Foto: Torbjørn Rønning

ALLE GODE SAKERS MANN

Juristen og humanisten Anders Bratholm har vært en markant akademiker og samfunnsrefser gjennom et halvt århundre. Nå kommer boka *Juss og humanisme*, med utdrag fra det Bratholm har skrevet i denne perioden.

Av Didrik Söderlind
Foto: Axel Sandberg

– Jeg håper jeg ikke har skrytt, utbryter Anders Bratholm etter at opp-
taksutstyret er skrudd av og inter-
vjuet er over.

Neida, Bratholm har ikke vært i nærheten av å skryte. Skryt hadde uansett vært bortkastet tid. Bratholms navn veier nemlig så tungt i norsk offentlighet at omtrent den eneste måten han kan virke større på, er å være ydmyk. Derfor gjøres det oppmerksom på at alle rosende ord og vendinger i denne artikkelen er journalistens ansvar.

Noen stikkord fra Bratholms karriere er æresprofessorat ved Universitetet i Bergen, bestyrer for Institutt for kriminologi og strafferecht, juridiske lærebøker, dekanus, styreleder for Universitetsforlaget og Den norske Helsingforskomité, medlem av Det Norske Videnskapsakademi, Fritt Ords honnørpris og ridder av 1. klasse av St. Olavs orden. Dessuten var han sentral i å bygge opp tidsskriftet Lov og Rett.

Likevel har han aldri sluttet å engasjere seg i arbeid som ikke rimer med det bildet mange av oss har av

en grådig og PR-kåt advokatstand. Bratholm har ord på seg for å ta saken når fortvilte sjeler ringer ham.

– Jurister har jo forskjellige interessefelt, og siden jeg har hatt strafferett og barnerett som fag har det vært naturlig å være opptatt av hvordan hjelpeløse grupper behandles. Som forsker må man vise selvstendighet overfor den gjengse mening, og enkelte dommer har vakt min interesse og fått meg til å undersøke dem nærmere. Dessuten er vi jurister jo gjerne opptatt av at rettferdighet skal skje og urett ikke seire, sier Bratholm.

BOOMERANG

Egenrådigheten har ikke alltid gjort ham populær. Særlig har hans arbeid i den såkalte boomerang-saken, som handlet om det han selv kaller ”ganske utbredt politivold” i Bergen, gjort ham omstridt. Bratholm brukte ”en stor del av sin arbeidskraft” gjennom to tiår på denne saken, og innsatsen førte fram til en dom over Bergenspolitiet og en beklagelse fra Justisdepartementet over utglidningen i politiet i Bergen.

Boomerang-saken, og andre saker, tas opp i en samling utdrag fra Bratholms forfatterskap under tittelen *Juss og humanisme*, som kommer ut denne høsten på Humanist Forlag.

– Du er erklært humanist, men i Juss og humanisme skriver du at en tro kunne ha vært et godt grunnlag for livet. Har du noen gang savnet religionen?

– Jeg har nok ikke det. Som barn ba jeg min aftenbønn og trodde på Gud. Men da jeg kom i det som tidligere het middelskolen, etter den syvårige folkeskolen, kom jeg i alvorlig tvil. Hvorfor skulle *vår* religion være sannere enn de mange andre? Jeg hadde så mange spørsmål at jeg ble en sann plage for min religionslærer! sier Bratholm, som kaller seg agnostiker.

– Som barn ba jeg min aftenbønn og trodde på Gud. Men da jeg kom i det som tidligere het middelskolen, etter den syvårige folkeskolen, kom jeg i alvorlig tvil.

– Man kan jo aldri vite. Denne usikkerheten er nok noe jeg må dø med, sier han.

– Så du har ikke planer om noen omvendelse på dødsleiet?

– Nei, det har jeg ikke, for det er nok ikke mulig for meg. Hvis det skulle vise seg å være et liv etter dette, ville jeg bli meget forbauset, ja.

Bratholm sier selv at han ”har funnet det han tror på innen Human-Etisk Forbund”. HEF har hatt tro på Bratholm også og tildelt ham Humanistprisen. Bratholm har ord på seg for trofast å slite første benkerad på HEFs landsmøter.

BARN OG RELIGION

Et av Bratholms spesialfelt er altså barns rettigheter, og han var aktiv for å få gjennomført ordningen med et Barneombud. I senere år har en av de hetere potetene i norsk offentlighet vært spørsmålet om barn og religiøsitet, enten det er et KRL-fag som knapt legger skjul på at det nok er Jesus som er Guds sønn. Hva er Bratholms syn?

– Jeg synes nok det er riktig det standpunktet Human-Etisk Forbund har inntatt til religionsundervisningen. Det er bra at barn får orientering om ulike religioner, men det må skje på en nøytral måte. Dette må også gjelde undervisningen om kristendommen, men den synes jeg nok ikke er nøytral i dag.

– Enten man er overbevist kristen eller muslim eller human-etiker er det vel vanlig å ville prege sine barn med sine verdier. Det går jo ikke praktisk an å gripe inn i hva foreldre lærer sine barn, og det synes jeg ikke man skal gjøre heller. Men i dag er det 15 års grense for at barn kan bestemme hvilket livssynssamfunn de skal være medlem av. Det er vel mulig

at man kan senke den aldersgrensen til 12; det virker jo som om barn blir tidligere modne i dag, og mer kunnskapsrike, sier Bratholm.

Tidlig moden var han i hvert fall selv og utmerket seg tidlig. På gymnaset var han redaktør for bladet Vi gymnasiaster. Bratholm var tidlig blitt sosialist, men bladet var klart anti-sovjetisk – og klart anti-nazis-

tisk. Sistnevnte standpunkt ble aktualisert på ubehagelig vis 9. april 1940, da Norge plutselig sto under nazistisk okkupasjon.

– Det var verken opportunt for oss eller trykkeriet å gi ut det siste nummeret av Vi gymnasiaster da, ler Bratholm, som i stedet ble involvert i den illegale pressen og i en motstandsgruppe organisert av Arne Næss.

MOTSTANDSMANN

Under krigen levde Bratholm i dekning på 9-10 forskjellige steder og opplevde agentfilm-aktige episoder.

– Jeg hadde flaks, for i en gruppe på 12 var det bare meg og en annen som ikke havnet i England, Tyskland, Sverige eller på Grini, forteller Bratholm, som også fikk i oppdrag å advare studentene på lesesalen på Universitetsbiblioteket om at tyskerne planla en massearrestasjon.

– Vi som varslet ble ikke trodd av mange. Jeg trodde egentlig ikke på det selv, men skjønte at jeg måtte gjøre det – for tenk om det var sant, sa Bratholm.

Etter krigen ble Bratholm journalist i Lillehammer-avisa Dagningen. Etter to måneder ble 25-åringen redaktør, men valgte etter et par år heller å gjøre ferdig jusstudiet.

– Jeg har aldri angret på at jeg ble ”hekta på jussen”, som en avis skrev, sier Bratholm. Å bli hekta på jussen førte til den karrieren som ble skissert innledningsvis.

Bratholm er nå pensjonert, som rimelig er når fødselsåret er 1920.

Likevel satte han seg helt til i fjor høst på bussen for å dra på kontoret nesten daglig. I dag er kontoret overlatt til yngre forskerkrefter. Han snakker gjerne om hytta på Sørlandet eller om barnebarna, som en gammel venn så treffende kalte for ”livets dessert”. Det er heller ingen hemmelighet at han har vært adoptert inn i en familie han hadde det svært godt i.

Bratholms adoptivfar tjente godt med penger på å selge ”ufisken” steinbit under navnet Hellefilét. Konkurrenter klaget faren inn for myndighetene for villedende markedsføring, men Hellefiléten ble frikjent: Den var en filét og så ut som en helle.

SAKLIGHETENS MANN

Ellers har Bratholm vært flink til å skjerme familien og privatlivet. Som Lorentz Stavrum, medjuristen som har skrevet forordet til *Juss og humanisme*, sier det: ”Det finnes svært få hjemme hos-reportasjer med Anders Bratholm.”

– Ja, jeg har alltid forsøkt å holde sak for seg og privatlivet for seg, sier Bratholm.

– Det sies at du behandler dine meningsmotstandere med samme saklighet?

– Det er nok noe jeg har lært gjennom livet, det å se at de som har et annet syn enn meg har gode grunner for det – eller at de i hvert fall er i god tro. Jeg misliker veldig sterkt den debattformen der man bruker personkarakteristikker, beskylder

andre for ikke å mene det de sier eller for å uttale seg mot bedre vitende. Hva vet man om andres motiver og kunnskap? Man må ta en diskusjon på sak, og har man ikke noen sak, får man la være å diskutere, fastslår Bratholm.

Bratholms uvanlige blanding av glødende engasjement, lavmælt tone og respekt for andre mennesker gjennomsyrrer Juss og humanisme. Boken byr blant annet på saksreferater som kunne blitt omarbeidet til

– Det er nok noe jeg har lært gjennom livet, det å se at de som har et annet syn enn meg har gode grunner for det – eller at de i hvert fall er i god tro.

glimrende krimhistorier – hvis de ikke var for groteske og absurde til at man kunne trodd på dem.

Likevel er Juss og humanisme på sitt mest interessante når den er på sitt kjedeligste. Kjedelige fordi det føles som om man har lest meningen som fremlegges i artikler og essays hundre ganger før. For eksempel trenger du neppe å fortelles at sigaretter er farlige og at tobakksreklame kan være uheldig. Men ser du på den opprinnelige publiseringsdatoen, innser du at dette er skrevet i 1971 og at artikkelen er kjedelig fordi Bratholm simpelthen var tid-

lig ute med å si ting som i ettertid er blitt selvfølgeligheter for oss.

FN-TRYGD

– I Juss og humanisme siteres Nils Christie, som mener at en professor må ligge fem år foran folkemeningen. Så hva mener du i dag som vi andre kommer til å mene om fem år?

Bratholm skoggerler. Det er et vanskelig spørsmål å svare på, men en sak der han nok er forut for sin tid nok en gang, er spørsmålet om eutanasi. Sammen med noen andre av juriststandens tyngste navn har Bratholm foreslått å nedkriminalisere dødshjelp. Dette er et så følsomt tema at det er bra at kjente menneskevenner som Bratholm engasjerer seg i det.

– Jeg kan ikke forstå at man ikke i større grad kan dele på verdens overflod og sette inn mer aktivitet på å løse fattigdommens problemer. Det bør innføres en slags ”FN-trygd” som sørger for at alle mennesker får dekket de sentrale behov, som mat og opplæring. Dette er ikke urealistisk når man ser hva som brukes på militær- og luksusutgifter i dag. En annen viktig sak er å ta vare på vårt miljø, på den kloden vi alle lever på, sier Bratholm.

– Disse tingene tror jeg kan løses, jeg kan ikke tenke meg noe annet. For jeg er optimist også, vet du, sier Bratholm.

Ti kvinner med forskjellig livssynsbakgrunn har over to år møttes jevnlig til samtaler om religion og livssyn og hverdagsliv. Alle har en livshistorie hvor religion eller livssyn har hatt betydning. Humanetiker og tidligere redaktør av Fri tanke, Barbro Sveen, er selv deltager i dialoggruppa og har møtt kvinnene til samtaler om deres liv og forståelse av egen religion. Første møte er med en kvinnelig representant for det ”kjente fremmede”, nemlig jødedommen.

LYNN VIL BLI RABBINER

Jødiske Lynn Feinberg har funnet tilbake til barnetroen i en mystisistisk, feministisk og radikal utgave av jødedommen. Og nå skal hun bli rabbiner.

Tekst og foto: Barbro Sveen

– Min oppvekst var på mange måter preget av mennesker som ikke var der, forteller Lynn Feinberg, medlem av Det Mosaiske Trossamfund i Oslo. – Min far var en av få norske jøder som kom levende tilbake fra Auschwitz. Han og en grandtante var alt som ble igjen av hans slekt.

Feinberg har studert ved BI og tatt psykologi og religionshistorie på Universitetet, med hovedfagsoppgave om feminisme og jødedom. I dag utdanner hun seg til rabbiner, et noe uvanlig karrierevalg for en jødisk kvinne.

Til tross for religionsundervisning hver uke fra hun var sju til fjorten, var oppveksten i Oslo på sekstitallet ganske sekulær.

– Hver fredag kveld tente mor de to sabbatslysene og far velsignet vin og *challot*, den tradisjonelt flettede loffen, før vi spiste et måltid. Vi fikk ikke lov til å ha andre planer på fredag kveld, og dette var så langt vi overholdt sabbaten.

OPPRØR MOT ALT

Som ung kvinne bodde Feinberg et par år i Israel, hvor hun blant annet lærte seg hebraisk. Deretter bodde hun åtte år i Danmark, hvor hun rakk å gifte seg ikke-jødisk og få barn.

– Den første delen av mitt voksne liv var mildt sagt kaotisk. Jeg snudde ryggen til det meste, også jødedommen, men da min første sønn var åtte dager gammel var jeg tilbake i Oslo.

Spørsmålet var om hun skulle følge jødisk skikk. Etter åtte dager skal nyfødte guttebarn omskjæres, og det er det ytre tegnet på at en gutt er jøde.

– Jeg bestemte meg for å la ham omskjære og det var nok et slags vendepunkt i mitt liv.

Etter nok en sønn og et oppløst ekteskap begynte hun resosialiseringen til det jødiske samfunnet. Siden jødisk identitet følger mor, ble hennes sønner mottatt med åpne armer og fikk plass i den jødiske barnehagen mens hun ble med i et jødisk kvinnettverk.

– *Menigheten var ortodoks mens du var langt fra ortodoks. Likevel kunne dine barn begynne på barnehage, du kunne delta i kvinnegruppe. Hvordan har dette seg?*

– Barna mine ble regnet som jødiske fordi jeg er jødisk, uansett hvem faren måtte være. I en ortodoks jødisk sammenheng er det som om jeg ikke har vært gift, siden bar-

– Den første delen av mitt voksne liv var mildt sagt kaotisk. Jeg snudde ryggen til det meste, også jødedommen

nas far ikke er jødisk. Denne skikken er kanskje oppstått for å ta vare på kvinner som ble utsatt for voldtekt under kriger eller forfølgelser. Å være jøde er å være del av et folk.

Siden menigheten i Oslo er ortodoks kan vi alle være samlet i én menighet. Hadde den vært liberal, måtte de ortodokse ha startet sin egen menighet. Vi har både ateister og strengt ortodokse som aktive medlemmer.

TROR GUD ER ÉN

Feinberg påpeker at begrepet *tro* er et kristent begrep. – Det vi har er en synagoge. Tro er ikke et diskusjonsgrunnlag. Det viktige er å lære å forstå og forholde seg til jødiske tekster på en eller annen måte, det kreves ikke at man er enig eller tror blindt. Det blir nettopp oppfordret til å stille spørsmål til tekster og praksiser som kan synes vanskelig å forstå.

Hun understreker at jødedom er

LYNN FEINBERG OM JØDEDOM OG

HOMOFILI:

– I ortodoks jødedom fins ikke homofili. Innen den retningen som jeg mottar min utdanning ansees homofile som likestilte med andre. Tradisjonelt har det aldri vært noe begrep for lesbiske. Når hovedmålsettingen er å føde barn, blir homofili vanskelig. Mye i den jødiske lære har med forholdet mellom mann og kvinne å gjøre og idealet er at en mann eller kvinne ikke skal leve som ugift. En ugift person blir ikke sett på som hel. Men for å vise spennvidden innenfor jødedommen: det finnes rabbinere som vier personer av samme kjønn.

ABORT:

– Barn er ikke anerkjent som barn før de er født levedyktige. Abort er greit for å beskytte morens liv. For moderne jøder er prevensjon en del av livet. For ortodokse kan prevensjon være i orden etter at paret har fått en gutt og en jente, men her er det flere syn.

MAT:

– Hovedregelen er at man ikke blander kjøtt og melk. I en ortodoks sammenheng betyr dette at man holder alle koke- og spisekar til kjøtt atskilt fra de som brukes til mat med melkeprodukter. Men ikke alle følger reglene strengt, noen gjør det bare hjemme. Jeg blander ikke kjøtt og melk, men jeg er nok mer opptatt av at maten skal være økologisk og bra for helsen. Innenfor min retningen er det ikke uvanlig å tenke at kosher skal handle om etisk matproduksjon. Mange velger i dag å spise vegetarisk for på den måten å vise et etisk ansvar for jorden vi lever på og for at da kan alle folkegrupper spise sammen.

Lynn Feinberg foran den jødiske synagogen i Oslo. Ved porten sitter et lite hylster, Mezuzah, som inneholder en håndskrevet pergamentrull med hebraisk tekst fra Mosebøkene.

en handlingsbasert religion. Det viktige er ikke hva man tror, men hva man gjør og intensjonen bak det man gjør. Skal man snakke om at jøder har noe felles i en religiøs sammenheng, er det troen på at Gud er én.

– Jeg synes det er viktig å åpne opp jødedommen, og det er en av hovedgrunnene til at jeg har begynt en rabbinerutdanning.

– Mangfoldet er stort og jødedommen er ikke fasttømret en gang for alltid. Det er ofte et spørsmål om hvordan man tolker tekster. Menigheten og den personlige oppfatningen preges av hvor i verden man lever. Humanismen på 1800-tallet påvirket jødedommen i Europa sterkt.

JØDISK FEMINISME

– Du var gift med en ikke-jødisk mann. Hvor vanlig er det?

– Det er mest ønskelig at man gifter seg innenfor jødedommen, men det er blitt mer vanlig med blandede ekteskap. Da jeg var ung, fantes det kanskje sju-åtte jødiske gutter i passende alder i Oslo, og da blir det ikke så lett. Fortsatt er vi bare omkring 900 jøder i de to norske menighetene.

Etter jødisk lov har Feinberg aldri vært gift og skilsmissem var ikke noe problem. Men skal et jødisk gift ektepar skilles, må mannen gi sin skriftlige tillatelse, en "Get". Nekter han, kan kvinnen be rabbineren om hjelp, men nekter ektemannen fortsatt, er hun avskåret fra å inngå et

nytt jødisk ekteskap.

– Denne typen regler er arkaiske og mange jødiske kvinner arbeider med å få dem endret. Dette er særlig viktig i Israel, der de fleste ekteskap er inngått etter jødisk skikk.

Innen ortodoks jødedom ligner kvinnens stilling den i islam. Kvinner telles ikke med blant de ti jøder som må til for at gudstjenesten skal være fullverdig og har egen avdeling i synagogen, som i Oslo, hvor det er en stor balkong lengst bak og over mennenes avdeling. Kvinner kan godt be, men tar ikke direkte del i ritualene knyttet til lesningen av Toraen, de fem Mosebøkene skrevet på pergamentrull. Kvinner kan heller ikke vitne i en jødisk rett, som består av minst tre rabbinere. Men det er hun som tenner sabbatslysene, har ansvaret for at de rituelle reglene overholdes i hjemmet og oppdrar barna.

– I moderne jødiske hjem blir gutter og jenter likt oppdratt og oppfordret til å skaffe seg utdanning. Jødiske kvinner i Norge føler seg nok ikke mer undertrykket enn andre norske kvinner. De fleste kommer fra familier som har bodd her i mange generasjoner. Likevel synes jeg det er viktig å åpne opp jødedommen, og det er en av hovedgrunnene til at jeg har begynt en rabbinerutdanning, forteller hun. Utdanningen foregår per telefon og epost og et og annet besøk ved utdanningsinstitusjonen i USA.

ÅNDELIG VERKTØY

– Min visjon som rabbiner er å vise at det finnes måter å praktisere og fremme jødedommen på som også gir mening for mennesker i vår tid. Jeg ønsker å sette jødedommen i en kontekst der likestilling mellom

kjønn, psykologi, økologi, kvantefysikk og holistisk tankegang også tas høyde for, hvor jeg ser jødedommen som et åndelig verktøy til å leve i verden, forteller Feinberg, som også er utdannet astrolog.

– Møter du som jøde fordommer?

– Nei, jeg har aldri møtt fordommer i forhold til at jeg er jøde. Men jeg møter mye uvitenhet. I de siste to årene er jeg også iblant blitt tildelt en rolle hvor det forventes av meg at jeg skal forsvare dagens Israel.

– Hva sier du da?

– Jeg peker på at det virker som

– Jeg har aldri møtt fordommer i forhold til at jeg er jøde. Men jeg møter mye uvitenhet.

om massemediene veldig ofte trekker fram det ved konflikten som stiller den israelske siden i dårligst mulig lys. Det er for eksempel svært sjelden vi får høre om opposisjonen som faktisk finnes i Israel eller om mer nyanserte årsaksforhold. I Norge har det vokst frem et slags likhetstegn mellom jødisk og Israel – samtidig som det er politisk korrekt å være imot Israel. Dette oppleves fort som om det er ok å være imot jøder også. Dette kan veldig lett føre til at en som jøde føler seg truet på egen eksistens: Dersom Israel ikke har rett til å eksistere har kanskje heller ikke jeg som jøde det. Det finnes ikke én holdning i den jødiske befolkningen i Norge. Holdningene varierer fra ikke å synes at Israel gjør noen feil til å være i sterk opposisjon til den sittende regjering.

FAKTA: Kort om Jødedommen

- Tror: Gud er én og allmektig; Gud stiller etiske krav til mennesket; jødene er Guds utvalgte folk; historien leder fram mot Messias' komme. Mennesket er født i Guds bilde, uten synd, men med både gode og onde tilbøyeligheter.
- Det kultiske rom er synagogen (spes. gudstjenesten) og hjemmet (spes. de rituelle måltidene)
- Helligste skrifter: Loven/Toraen (de fem Mosebøkene) og Talmud (kommentarer til Toraen). Toraen er en av tre deler i den jødiske bibelen – Tanach – som er kristendommens gamle testamente
- Helligdager: Sabbat (ukentlig hviledag), pesach (påske), rosh hashanah (nyttår) og jom kippur (forsoningsdagen)
- Helligste sted: Vestmuren i Jerusalem
- Ca. 14 mill. jøder på verdensbasis, flest i USA (6 mill.), Israel (5 mill.) og Europa (1,5 mill.)

Kilde: <http://religion.cappelen.no>

FARLIG OG FANTASIFULL HUMANIST

Philip Pullmans trilogi *Den mørke materien* har skaffet ham både fans og fiender. Han er sammenlignet med fantasy-litteraturens største navn, men også blitt beskyldt for å være anti-kristen og kalt Storbritannias farligste mann.

Av Arnfinn Pettersen

Philip Pullmans trilogi *Den mørke materien* har vært en av de største suksessene i det siste tiårets fantasy-litteratur. Pullman er blitt sammenlignet med størrelser som J.R.R. Tolkien, forfatteren av Ringenes Herre-bøkene, og C.S. Lewis, mannen bak Narnia-serien. *En kikkert av rav*, siste bind i Pullmans trilogi, ble tildelt den prestisjetunge Whitbread-prisen. Bøkene er blitt dramatisert og har gått for langt over hundre fulle hus på Londons National Theatre.

Alle er ikke like begeistret for fantasy-litteratur. Harry Potter-bøkene er blitt anklaget for å spre satanisme og okkultisme. Heller ikke Pullman har unnslettet kritikk fra konservative kristne miljøer. "En liten, amerikansk gutt skrev til meg nylig og sa han ville saksøke meg fordi jeg

Selv om Pullmans bok er full av mytologi og religiøs billedbruk, er det et dypt humanistisk verk.

kritiserte religionen hans," forteller Pullman i et intervju.

Og Pullman er kritisk til religion. Det katolske nett-tidsskriftet Crisis skriver: "Få av de selvopplevte vokterne av barns sinn har sett opp fra sine angrep på Potter og undersøkt den langt større trusselen Pullmans bøker utgjør for unge leseres tro." Og: "I Pullmans verden er gud selv en nådeløs tyrann, hans kirke er et instrument for undertrykkelse og ekte heltemot er å styrte dem begge."

Det er når sant skal sies ingen dårlig oppsummering av religionens plass i *Den mørke materien*. Rett nok eksisterer denne kirken i et parallelt univers, men Pullman er gjennomgående kritisk til religionens rolle. Kanskje ikke så rart. Han er uttalt ateist og en "Distinguished Supporter" av British Humanist Association.

ET KOSMISK DRAMA

En ungdomsbok på 1300 sider er i seg selv ikke hverdagskost, men det er da heller ikke innholdet. Kompliserte og omdiskuterte vitenskapelige teorier duellerer med avansert teologi, de dødes skjebne endres, synden avskaffes og sannelig går man ikke til krig mot gud også – og vinner. Boken foregår i en rekke ulike parallelle universer, som hovedpersonene beveger seg frem og tilbake gjennom.

Første bind i serien, *Det gylne kompasset*, forteller om Lyra, som har vokst opp i det som i hennes univers tilsvarer Oxford. En hemmelig gruppe, med røtter inn i den mektige kirken, som i Lyras verden har enorm makt, kidnapper barn og tar dem med seg til landene i nord. Utfra beskrivelsen til et parallelt Norge med *mye snø*. Da en av Lyras beste venner blir kidnappet, sverger hun på å redde ham og legger ut på en reise hjulpet av sigøynere, hekser og en panserkledd isbjørn fra Svalbard. Men det hun finner når hun kommer frem er nesten for grusomt til å tro.

I bind to møter vi Will, som er fra vår verden. På flukt fra mystiske følgere nærmest snubler han inn i en parallell verden, hvor han møter Lyra. Bind to og tre skildrer deres vennskap og opplevelser, opplevelser som viser seg å være en sentral del av det kosmiske dramaet som utspiller seg.

Dette dramaet er av enorme dimensjoner og når sant skal sies ganske pompøst. Billedbruken er voldsom og svulstig. Pullman innrømmer å være inspirert av den mystiske

poeten og billedkunstneren William Blake og av John Miltons epos *Paradise Lost* fra 1667. Pullman slipper unna med denne pompøsiteten fordi det store dramaet er balansert mot en liten fortelling; fortellingen om to barn, deres opplevelser og utvikling. Og denne er både var og fascinerende. Og til slutt viser det seg at det er denne fortellingen som er den viktigste av dem.

MISLIKER LEWIS

Pullman er ikke udelte begeistret for å bli sammenlignet med navn som Tolkien og Lewis. I intervjuer har han vært opptatt av å distansere seg fra Tolkiens verden av hekser og alver, sverd, trollmenn og dverger. Og ikke minst fra de mange Tolkien-kopiene som preger genren.

Men det er sammenligningen med C.S. Lewis, som i likhet med Pullman skrev for barn og ungdom,

–Tror (du) på å sette barns sinn i brann med engasjement og lidenskap eller å fylle dem med fakta og så teste dem. Det kommer an på din visjon av utdanning og jeg vet hvilken jeg foretrekker.

Philip Pullman

Pullman har størst problemer med. Han har ikke mye til overs for den svært religiøse Lewis' Narnia-bøker: "Jeg tror det gjør en stor forskjell om du leser bøkene som barn, men jeg leste dem som voksen og jeg syntes de var fryktelige, fulle av mobbing og forakt, propaganda på vegne av en religion hvis grunnsyn så ut til å være at man skal forakte og hate mennesker som er annerledes enn en selv."

Pullmans prosjekt er i stedet å "...fortelle en historie om hvordan det

HUMANISTEN OG BISKOPEN

Tatt i betraktning at Pullmans bøker er sterkt religionskritiske, er det kanskje overraskende at Rowan Williams er en av hans fans. Williams er erkebiskop av Canterbury og dermed den anglikanske kirkens overhode.

Ikke bare har Williams snakket varmt om både bøkene og dramatiseringen av dem. Han har til og med anbefalt at de brukes i religionsundervisningen i britiske skoler.

Dette har skapt debatt, og Williams har fått kritikk fra grupper som anser Pullmans bøker som anti-kristne. I forbindelse med teateroppsetningen møttes Williams og Pullman til en samtale om religion, litteratur og undervisning.

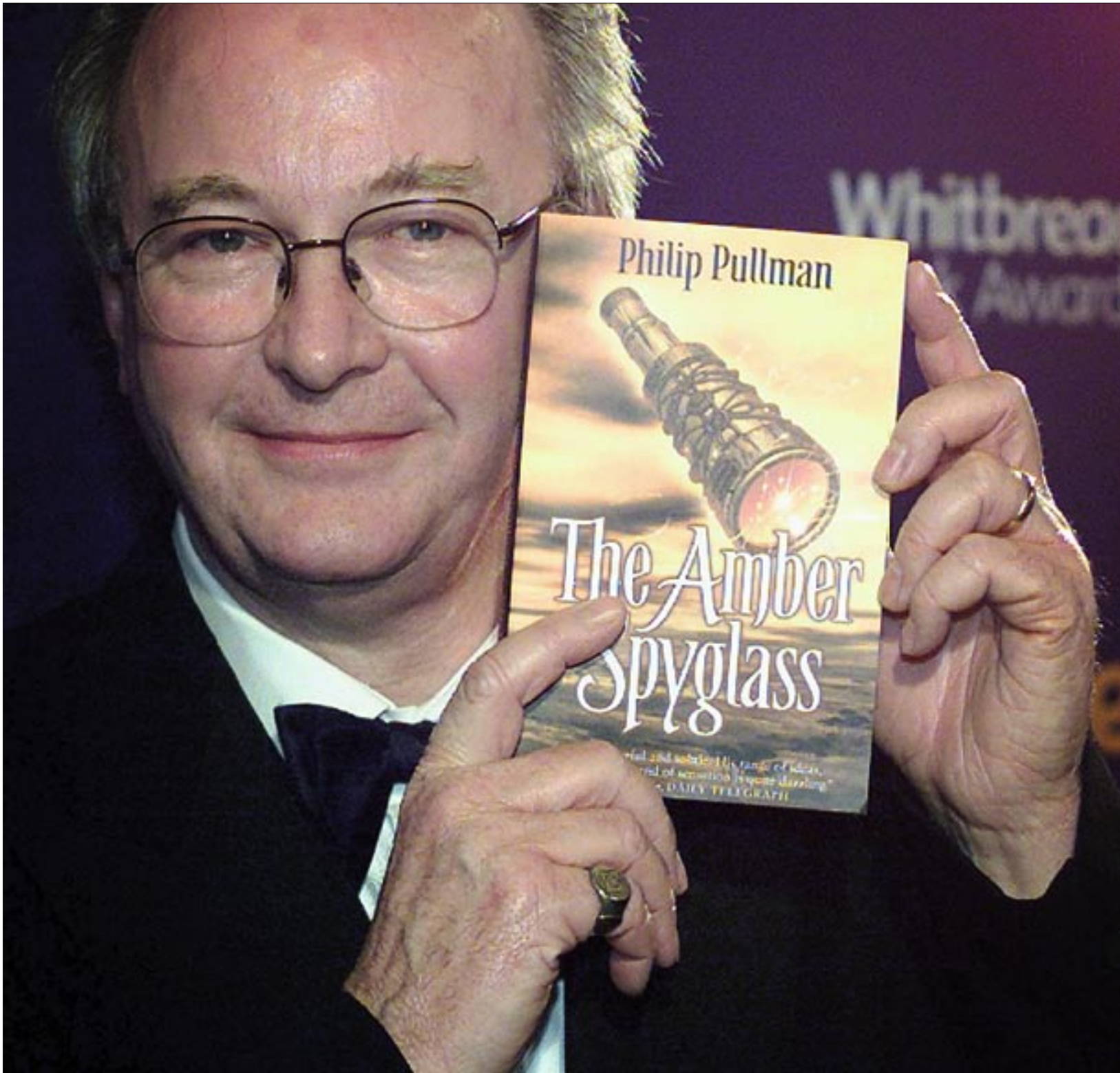
Samtalen kan leses på hjemmesidene til avisen Daily Telegraph. Adressen er: <http://www.telegraph.co.uk/arts/main.jhtml?xml=/arts/2004/03/17/bo-dark17.xml>

innebærer å vokse opp og bli voksen." Han vil fortelle en fortelling om noe vi alle må gjennom, men fortalt ved hjelp av fantasylitteraturens grep. Denne prosessen gjenspeiles også i bokens struktur, understreker han. Den begynner som en enkel, lineær fortelling i første bind, men blir stadig mer kompleks underveis. Og fra en enkel men dramatisk begynnelse, ender altså bøkene med å behandle noen av de aller største spørsmålene.

ANGSTEN FOR DØDEN

Et av de viktigste elementene i Pullmans bok er frigjøringen fra angsten for døden.

Pullmans dødsrike er en riktig traurig affære. Det minner ikke rent lite om dødsriket slik vi kjenner det fra gresk mytologi. Det er trist, grått og kjedelig der. Hva verre er, harpyene, fugleaktige skikkelser med kvin-

Philip Pullman mottok den prestisjetunge Whitbreadprisen for siste bind i sin fantasy-trilogi. Foto: Reuters/SCANPIX

neansikter, benytter enhver anledning til å plage de døde ved å minne dem om deres verste minner. De bidrar til å gjøre tilværelsen for de døde til et aldri så lite helvete. Ikke er det forskjell på helt og skurk heller. Alle befinner de seg på samme sted.

Men Lyra og Will lager en åpning ut fra dette dødsriket. Gjennom den kan de dødes spøkelseslignende, ikke-materielle kroppar slippe ut i de levendes verden, hvor de med et lykkelig smil om leppene går i oppløsning og blir ett med verden rundt, de levendes verden.

Pullman lykkes her med kunststykket å gjøre en naturalistisk dødsforståelse til en befrielse, en nærmest ekstatisk opplevelse av å gå i ett med naturen. Den har også klare paralleller til den forståelse av døden vi finner i panteistiske og nyhedenske

miljøer, at vi etter døden på ny vender tilbake til naturen og blir del av den. Det er et vakkert bilde.

DYPT HUMANISTISK

Selv om Pullmans bok er full av mytologi og religiøs billedbruk, er det et dypt humanistisk verk. Pullman understreker at han bruker denne symbolikken fordi han mener at den, ettersom den er et menneskelig produkt, kan fortelle oss noe om oss selv som mennesker. I denne prosessen kan det være vi kommer til å snu de opprinnelige oppfatningene på hodet. Eller som han sier det om syndefallet, et motiv som står sentralt i siste bind av serien:

– Ideen jeg forsøkte å uttrykke er at syndefallet, som alle myter, ikke er noe som er skjedd en gang i historisk forstand, men noe som skjer igjen og igjen i våre liv. Syndefallet er noe

som skjer med oss alle når vi beveger oss fra barndommen, gjennom ungdommen og frem til voksenlivet og jeg forsøkte å finne en måte å fremstille det som noe naturlig og godt, noe man skal ønske velkommen, noe man bør feire heller enn å ta avstand fra.

UNDERVISNINGENS ROLLE

Til slutt må åpningene mellom verdenene lukkes og våre venner vende tilbake til sine egne. Og dette er det grunnleggende budskapet i Pullmans serie: Vi må skape en bedre verden der vi er. Vel kan skikkelsene hans reise mellom de ulike verdener, men som de oppdager: De kan ikke leve der kontinuerlig uten å bli syke. Det er bare i vår egen verden vi for alvor kan leve og har tid nok til å skaffe oss kunnskap, visdom og forståelse og til å bidra til å

gjøre verden til et bedre sted, konfrontere det onde.

Pullman er utdannet lærer og er svært opptatt av undervisningsrolle for å sette unge i stand til dette. Det kommer, som han sier, an på "hvorvidt du mener dens egentlige mål og hensikt er å hjelpe barn med å vokse opp, konkurrere og møte de økonomiske utfordringene i det globale miljø som vi vil møte i det 21. århundre eller om du mener det er å hjelpe dem til å se at de er de sanne arvtagerne til verdens filosofiske, kunstneriske, vitenskapelige og litterære rikdommer. Om du tror på å sette barns sinn i brann med engasjement og lidenskap eller om det er å fylle dem med fakta og så teste dem. Det kommer an på din visjon av utdanning og jeg vet hvilken jeg foretrekker."

HUMANISMENS BIBLIOTEK

EN KOSTELIG LANDEPLAGE

Lorentz Stavrum

Til daglig er Lorentz Stavrum advokat, bosatt på Lillehammer. I to perioder, fra 1995 til 1999, var han Human-Etisk Forbunds styreleder. Han har representert forbundet i juridisk sammenheng, som forbundets advokat i KRL-saken, og han leder i dag utvalget som utreder forbundets forhold til eutanasi-spørsmålet.

Stavrum er ikke i tvil om hva han vil bidra med til Humanismens bibliotek: *En kjetters bekjennelser*, en samling tekster av Arnulf Øverland som kom ut i 1969.

–Den inneholder blant annet ”Kristendommen – den tiende landeplage”, foredraget Øverland holdt i Studentersamfunnet i 1933 og som han ble tiltalt for blasfemi for, og Øverlands forsvarstale under rettssaken. Selv om tekstene altså var ganske gamle da jeg leste dem, var det stoff som fenget en famlende skeptikersjel, forklarer Stavrum.

Det er imidlertid ikke bare temaet som gjør at han trekker frem boken:

– Det viktigste med Øverlands prosa er ikke nødvendigvis emnene eller meningene han forfekter, men det elegante språket, de underfundige anekdotene og humoren. Ikke minst den bitende sarkasmen over besteborgernes og øvrighetens vedtatte sannheter. Selv når han behandler vanskelige temaer klarer Øverland å fremkalle smil og latter. Og selv om han er hard mot den institusjonaliserte religionens maktapparat faller han sjelden eller aldri for fristelsen til å harselere med religiøs overbevisning i seg selv.

Stavrum konstaterer at boken har fått en nærmest terapeutisk funksjon for ham:

– Er jeg i dårlig humør en dag, rusler jeg bort til bokhyllen og blar litt i boken. Og vips!

– Ikke alt Øverland har skrevet påkaller like stor begeistring, understreker Stavrum.

– Men tekstene om vår statsreligion og dens håndhevelse er og blir kostelig lesning. Blasfemisaken etter ”landeplagen” sier noe om norsk rettstradisjon, som iallfall var viktig for en ung juristspire som meg i 1969. Og med KRL-saken i friskt minne: kanskje fremdeles?

Arnfinn Pettersen

BAK ILLUSJONENE

Jon Hellesnes
Illusjon?
Det norske samlaget
2004

En ny bok fra Jon Hellesnes, professor i filosofi i Tromsø, er alltid en begivenhet. Denne essaysamlingen spenner, slik det gjerne er med hans bøker, over et vidt område, med temaer som illusjoner, ideologier og skeptisisme.

Morsomst er åpningskapittelet, om da David Hume reddet Jean-Jacques Rousseau ut av Frankrike. Året var 1766 og Rousseau var ingen elsket mann blant forsvarerne av det bestående (som jo ikke skulle bestå så mye lenger). Men Rousseau, hvis psyke ikke var av de mest stabile, hadde ikke vært lenge i England før han begynte å mistenke at noen var ute etter ham der også. Nærmere bestemt at Hume, heller enn å være hans redningsmann, var anfører for konspirasjonen mot ham. Hume skulle komme til å angre bittert på sin gode gjerning.

Hellesnes ser ellers nærmere på temaer som nihilisme, verdikrise og ulike politiske utpresningsstrategier. Blant disse er den type renhetsfanatisme som har preget flere grupper på ytterste venstre side hertillands. Det er interessant og fascinerende lesning.

Derimot finner jeg Hellesnes' angrep på nyliberalismen mindre imponerende. Det er for all del mye negativt å si om den bedriftsøkonomiske tenkning som har forpestet norsk offentlighet de siste tiårene. Det blir allikevel litt vanskelig å ta Hellesnes' utlegning av markedsøkonomiens herjinger helt på alvor i et land hvor andelen offentlig ansatte øker år for år.

Til gjengjeld er Hellesnes' utlegning av den filosofiske skeptisismens muligheter og begrensninger spennende. Han tar til orde for en moderat skeptisisme, som, uten at man blir sittende helt stille fordi man ingenting vet sikkert, gjør at man forholder seg kritisk til enhver som hevder å sitte på modellen for hvordan vi med enkle grep kan skape det perfekte samfunn.

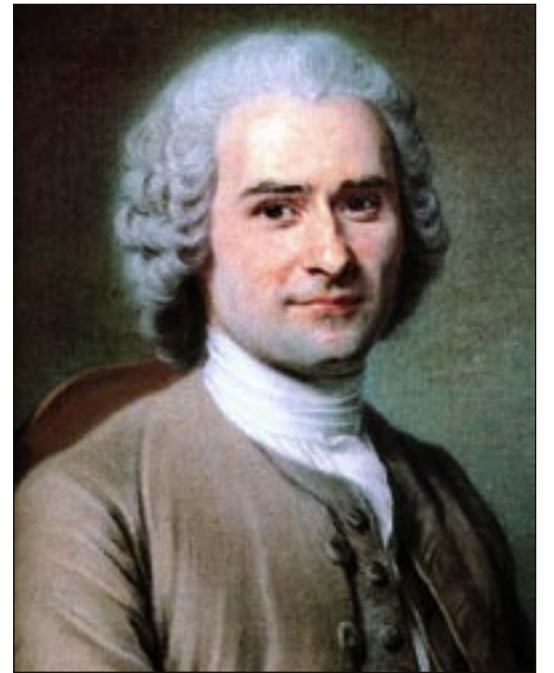
For de ateistisk anlagte vil muligens Hellesnes oppgjør med William James' teorier om mystiske religiøse opplevelser være av særlig interesse. Og i disse da Vinci-kode-tider er hans oppgjør med forestillinger om at historien er styrt av hemmelige selskap deilig lesning.

Alt i alt har Hellesnes levert en utmerket bok, som, også der man ikke nødvendigvis er enig med ham, utfordrer en til å tenke viktige spørsmål gjennom. Han har dessuten en formulerings-evne som de fleste akademikere burde misunne ham. *Illusjon?* er herved anbefalt, nesten uten spørsmålsteget.

Arnfinn Pettersen

I HUMANISMENS BIBLIOTEK:

- Margarete Bonnevie: *Ekteskap og arbeid*. Anbefalt av Haagen Ringnes.
- PC Jersild: *Darwins ofullbordade: Om människans biologiska natur*. Anbefalt av Kari Vigeland.
- Adrian Desmond: *Huxley. From Devil's Disciple to Evolution's High Priest*. Anbefalt av Erik Tunstad.
- Alice Walker: *The Third Life of Grange Copeland*. Anbefalt av Tove Beate Pedersen.

Jon Hellesnes har blant annet skrevet morsomt om Jean-Jacques Rousseau.

Human-Etisk Forbund

SØR-TRØNDELAG FYLKESLAG

VI TRENGER FLERE AKTIVE!

Har du lyst til å være med på å arrangere seremonier i Sør-Trøndelag? Da er du hjertelig velkommen. Vi trenger flere folk i lagene som kan tenke seg å være med på å arrangere Borgerlig navnefest, Borgerlig konfirmasjon og Humanistisk vigsel. Vi trenger også flere i Navnefestutvalget, BK-utvalget og Vigselsutvalget. HEF har som kjent fått full vigselsrett så i Vigselsutvalget blir det spennende framover...

Bli med og forme historien!

For øvrig er det fortsatt ledig plass på Trondheim lokallags navnefester 9. oktober og 20. november på Ringve herregård.

Lagene trenger flere gruppeledere til **Borgerlig Konfirmasjon**. Opplæring starter i september, leir er i oktober, og kursene begynner i november. Bli med i et spennende og utfordrende arbeid.

Vi trenger også flere **gravferdsmedarbeidere**. Vi er få i fylket, og kun én i Trondheim. Det medfører at vi nå ikke kan betjene alle som har behov for vår bistand.

Kor HEFTig er vårt eminente kor. De møtes til øvelse hver mandag kl. 1900 – 2130 i Trondheim Menneskerettighetshus i Fjordgata. 62. Koret opptre ved våre konfirmasjoner og navnefester, og arrangerer konserter sammen med andre kor og musikere. Er du sangglad? Hvorfor nøle? Vi øver mandager. Møt opp da vel?

Omsorgsutvalget gir støtte til mennesker i livskriser, og arbeider med ulike prosjekter, bl.a. overfor St. Olavs Hospital.

Seniorgruppen er åpen for alle våre modne medlemmer, fortrinnsvis for oss over 60 år. Vi møtes én gang/mnd til foredrag og debatt om relevante temaer.

Ring eller besøk oss i Trondheim Menneskerettighetshus, Fjordgata 62, 7010 Trondheim, tlf. 73 80 64 80, e-post: sor-trondelag@human.no

LUTHER PÅ SITT VERSTE

**Ronnie Johanson (red.):
Luthers lille brune. Sitater fra
Martin Luther.
Religionskritisk forlag
2004**

Norges grunnlov fastslår at "Den evangelisk-lutherske Religion forbliver Statens offentlige Religion." Da kan det muligens være av interesse å se litt på hva Luther egentlig mente.

Av Arnfinn Pettersen

Luthers lille brune er tredje bind i Ronnie Johansons serie av uspiselige sitater fra sentrale religiøse skikkelser. Tidligere bøker er viet Gud og Allah, så Luther får æren av å være første representant fra det dennesidige. Og det må sies med én gang: Han har gjort seg fortjent til plassen. De fleste er vel på det rene med at Luthers meninger var av det friske slaget, men *Luthers lille brune* minner om hvor ille det kunne være.

En rekke av Luthers friskeste utsagn (men på langt nær alle) er å finne i hans såkalte bordtaler. Ivrig tilhørere noterte ned mesterens ord, enten mens han talte eller i ettertid. Johansons bok inkluderer mye derfra, og det er, som en kollega av meg påpeker, et godt eksempel på hvor dumt det kan være å ta med seg stenograf på fylla.

Luthers kvinnesyn blir ofte trukket frem av hans kritikere. Det er det grunn til. Hans syn på deres oppgave var klar: "... om de sliter seg ut ved stadige barnefødsler, så spiller det ingen rolle. La dem bare fortsette å føde barn til de dør av det ; det er derfor de er her i verden." Festlig.

Blant de mange ting Luther hadde sterke meninger om, er hans antisemittisme særlig motbydelig. Særlig ille er det å se i hvor stor grad han slo om seg med forestillinger som beviselig har ført til overgrep og massakrer mot Europas jødiske befolkning, som at de forgiftet brønner og brukte kristnes blod i sine ritualer.

Dette er ikke blant de ting våre lutheranske teologer er gladest i å

snakke om. Å bortforklare Luther-sitater er en populær idrettsgren i de kretser. Luther var en mann av sin tid, hevdes det gjerne. Og det var han selvsagt. Samtidig finnes det en rekke eksempler på samtidige hvis meninger er langt mindre uspiselige. Selv om man er preget av sin samtid, må man ikke være preget av de verste sidene ved den, må man?

En annen forsøksvis bortforklaring er at mange av de verste sitatene fra bordtalene ikke kommer fra Luther selv, men er blitt tillagt ham av de som skrev ned talene. Det er for all del grunn til å problematisere bordtalenes kildeverdi, men *mengden* av uspiseligheter i talene slik vi kjenner dem taler allikevel for at de gjengir en tendens i Luthers holdninger og språkbruk. Hvis man da ikke forutsetter en kampanje fra nedskriverens side for å sverte Luthers minne.

Forklaringen viser vel kanskje først og fremst hvor desperate lutheranske teologer blir når temaet kommer på bane.

Ronnie Johanson har gjort en utmerket jobb med å samle disse sita-

tene, som han selv har oversatt. Det er en overveldende dokumentasjon av Luthers verbale synderegister og demonstrerer med all tydelighet at Luther, med fare for å fornærme grisen, var et skikkelig svin. Men det er ikke til å unnså at han i all sin brautende vulgaritet tidvis var ganske morsom. Han var antagelig en underholdende mann å svinge seidelen med.

Det står heller ikke til å nekte at Luthers stil var et fremskritt fra samtidens omstendelige filosofiske språkføring. Han sa i det minste klart hva han mente.

I dette, som i mye annet, var Luther en utpreget moderne skikkelse. Det er viktig, ikke minst for de av oss med sekulære og ateistiske tilbøyeligheter, å huske på at den sekularisering som har funnet sted siden Luthers tid neppe ville vært mulig hvis det ikke var for ham.

Men nå var tross alt ikke det hans *intensjon* og det er rimelig å dømme en mann ut fra hva han sa og mente. *Luthers lille brune* leverer et rikholdig bevismateriale til aktoratet.

Martin Luther: I all sin brautende vulgaritet er han tidvis ganske morsom, viser sitatboken *Luthers lille brune*.

LUTHERSKE GULLKORN:

OM SEX OG SÅNN

"Dere skal ikke nekte hverandre samliv, med mindre dere er blitt enige om det", sier Paulus. Se bare, der forbyr han ektefolk å holde seg unna hverandre, for ved ekteskapsløftet stiller den ene sitt legeme til rådighet for den andre. Hvis nå et menneske unndrar seg og ikke vil, da røver det sitt legeme fra den det har gitt det til. Dette er egentlig imot ekteskapet, som blir ødelagt. Derfor må her de verdslige myndigheter tvinge kvinnen, eller henrette henne.

OM KVINNER

Kvinnene trengs til husstell, men beklageligvis er kvinnen nødvendig også som hjelpemiddel mot synd. Derfor må begge sider tas i betraktning når det gjelder kvinnene: ikke bare husholdningen men også deres bruk som legemiddel. Som Sankt Paulus sier: "For å unngå hor skal enhver mann ha en hustru." (...) Følgelig må vi benytte dette kjønnnet til å unngå synd. Det er skammelig å si det, men det er sannheten.

OM JØDER

Jeg har hørt og lest mange historier om jødene som stemmer med det Jesus sier her. Nemlig at de har forgiftet brønner, begått mord i det skjulte og stjålet barn, som allereide nevnt. Likeledes at en jøde har sendt en annen en krukke full av en kristens blod, og at man fant en død jøde på bunnen av et vinfat da man hadde drukket det tomt. Og mye annet av samme slag. At de stjeler barn har de som nevnt ofte avvist. Jeg vet godt at de benekter alt slikt. Men det stemmer alt sammen med det Jesus sier, at de er giftige, bitre, hevngjerrige, svikefulle slanger, snikmordere og djevelyngel, som påfører oss stikk og skader i hemmelighet så lenge de ikke kan gjøre det åpenlyst.

DEN FØRSTE KOPIEN

I BEGYNNELSEN VAR DET INGENTING, MEN SÅ SKJEDDE DET.

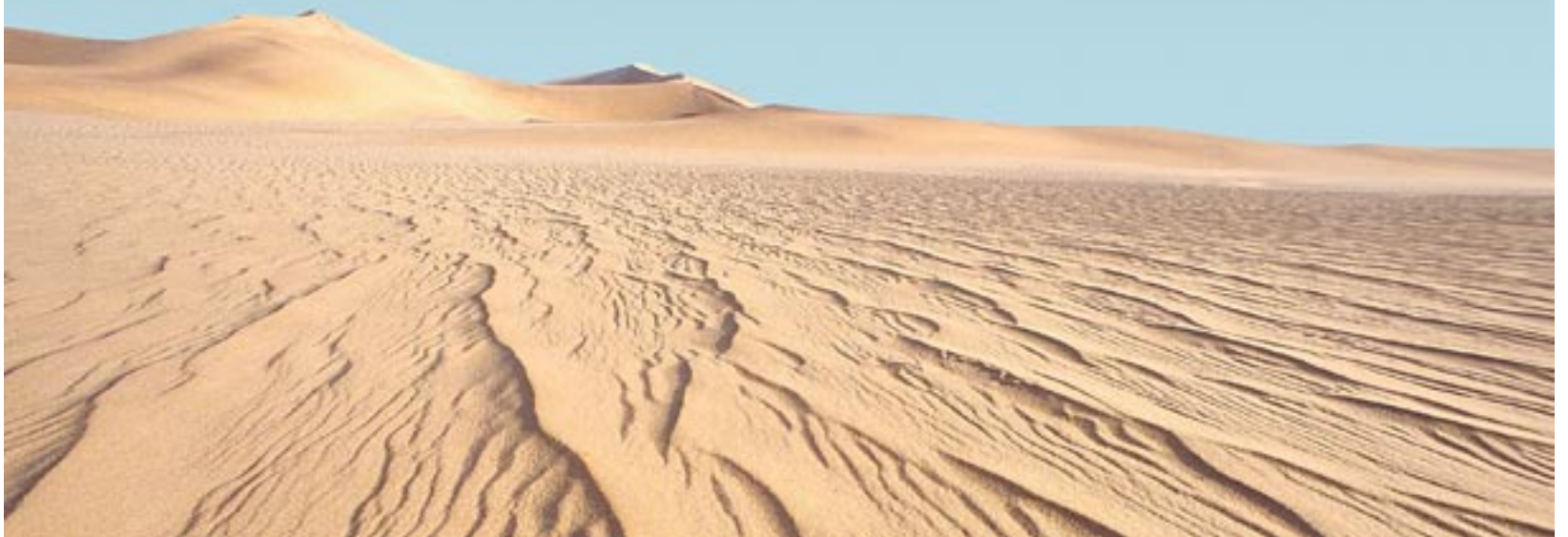

Foto: Trygve Bølstaad/SAMFOTO

Hvordan kan fysiske krefter uten mål og mening produsere en tilstand av så enorm kompleksitet som en levende organisme?

Av Kristin Straumsheim Grønli

Før Charles Darwin var det få som klarte å tenke seg at noen som helst tilfeldig mekanisme skulle kunne være ansvarlig for de sammensatte organismene som befinner seg på Jorda. Ikke så rart, kanskje. Livet i alle dets former fremstår som et uhyre finstemt og ordnet maskineri.

– Darwin forsyner oss med en løsning, den eneste mulige som er foreslått hittil, på det dype problemet med vår eksistens, skriver biologen og forfatteren Richard Dawkins. For nesten tretti år siden tegnet han opp en skisse av hvordan det hele kan ha begynt.

NATURLIG UTVALG

Før Darwin tenkte de fleste seg at livet var så komplisert og sammensatt at det simpelthen måtte stå en intelligent designer bak. Da de første taksonomene jobbet med å kategorisere Jordas levende skapninger, lå Platons verden av ideer og Aristoteles' teori om essenser i bunnen. Over ideene og essensene sto Skaperen.

Darwin viste derimot at dagens arter er reviderte utgaver av tidligere arter og brukte dette som grunnlag for å dokumentere sitt radikale prinsipp om naturlig utvalg.

Kjernen i dagens darwinisme er teorien om DNA-basert reproduksjon og evolusjon. Darwin visste ikke noe om genetikk, men i dag vet

vi at genet er enheten for arvelighet eller evolusjon. Genene er som oppskrifter og bygd opp av molekylet DNA.

Ved å kombinere Darwins teori om naturlig utvalg med molekylærbiologiens kunnskaper om arvestofets egenskaper, er det mulig å se for seg hvordan det hele kan ha startet. Det har mange forskere gjort, i diverse variasjoner. Dawkins skisserer forløpet i den omdiskuterte boka *Det egoistiske genet* fra 1976 (i norsk oversettelse i 2002).

STABILITET

Atomere har en tendens til å falle inn i mer eller mindre stabile mønstre. Vi vet ikke sikkert hvordan den tidlige atmosfæren på Jorda var satt sammen, men forskere tror det fantes karbondioksid, ammoniakk, vann og metan.

Når gasser som dette plasseres i en beholder og tilføres energi, dannes det aminosyrer og andre organiske molekyler. Energistimulering av disse molekylerne, kanskje ved lynnedslag eller ultrafiolett stråling, kan under visse forhold danne sammensatte organiske substanser.

– Den tidligste form for naturlig seleksjon var ganske enkelt en seleksjon av stabile former og en forkastning av ustabile former. Dette er ikke mystisk. Det måtte skje slik per definisjon, skriver Dawkins.

Mennesket består imidlertid av mer enn tusen millioner millioner millioner millioner atomer. Det er ingen vits i å ta de riktige atomene, riste dem sammen og forvente at et menneske kommer hoppende ut.

URSUPPEN

En av de vanligste teoriene om hvordan det kan ha skjedd, handler om ursuppen. Biologer og kjemikere tror ursuppen utgjorde havene for rundt tre til fire milliarder år siden.

Her drev store organiske molekyler uforstyrret rundt som mer eller mindre tilfeldige bindinger av de frittflytende byggesteinene som var tilgjengelige. På et tidspunkt ble det dannet et molekyl som hadde en ekstraordinær evne: *Det kunne lage kopier av seg selv.*

Dawkins kaller dette første selvkopierende molekylet for *den første replikatoren*. Det kan virke usannsynlig og tilfeldig at den dukker opp, og det stemmer. Men vi har hundrevis av millioner år til rådighet, og det er nok at det selvkopierende molekylet oppstår bare én gang.

Det betyr at en ny type stabilitet ser dagens lys. Med én gang den første replikatoren ble til, må den ha spredt sine kopier raskt, inntil det ble knapphet på tilgjengelige byggeklosser og nye replikatorer ble dannet stadig sjeldnere.

FEILKOPIERING

Det er imidlertid viktig å huske at knapt noen kopier er perfekte. Det vil forekomme feil. Når kopier lages av andre kopier som igjen er laget av kopier, vil feilene hope seg opp.

For livets evolusjon var (og er) det helt avgjørende at det ble begått noen feil (mutasjoner). Feilaktige kopier hos biologiske replikatorer kan ha gitt støtet til forbedringer: Noen sorter må ha vært mer stabile enn de andre – og ble mer tallrike fordi de hadde lengre tid på seg til

å lage kopier av seg selv. Noen klarte sikkert å lage kopier av seg selv hurtigere enn andre og/eller nøyaktigere enn andre – og disse egenskapene vil ha spredt seg raskt.

De forskjellige replikatormolekylerne kjempet om byggeklossene – det oppstod en kamp om tilværelsen. Vi kan regne med at enhver feilkopiering som resulterte i et nytt høyere stabilitetsnivå eller en ny måte å redusere rivalenes stabilitet på, automatisk ble bevart og mangedoblet.

OVERLEVELSESMASKINER

Enkelte av molekylerne kan ha blitt i stand til å bryte opp molekyler i rivaliserende varianter og bruke dem til å lage sine egne kopier. Muligens oppdaget andre replikatorer hvordan de skulle beskytte seg, enten på kjemisk vis eller ved å bygge en vegg av proteiner rundt seg.

Slik kan de første levende celler ha sett dagens lys.

– Ikke bare begynte replikatorenne å eksistere, men de konstruerte beholdere for seg selv, et middel til vedvarende eksistens. De replikatorenne som overlevde, var de som hadde laget overlevelsesmaskiner som de kunne bo i. Overlevelsesmaskinene ble større og mer utpekulerte, og prosessen var kumulativ og progressiv, skriver Dawkins.

Slik gikk det i fire milliarder år.

– De er i deg og de er i meg; de skapte oss med både legeme og sjel. Og bevaringen av dem er den ytterste grunn for vår eksistens. De er kommet langveis fra, disse replikatorenne. Nå har de fått navnet gener, og vi er deres overlevelsesmaskiner, skriver Dawkins.

► KRONIKK

En populær roman forteller at jødene står bak en flere tusen år gammel sammensvergelse. Deres fremste representanter har løyet, bedratt og myrdet for å skjule at deres religion er en løgn. Ikke lest den? Høres det mer kjent ut om vi bytter jøde med katolikk?

Av Asbjørn Dyrendal, religionsviter ved NTNU

Leonardo da Vinci fremsto i sin samtid som en halvveis vellykket kunstner med mange tekniske ambisjoner. For ettertiden er han rekonstruert som universalgeni. Grunnen til at han så sjelden gjorde noe ferdig var ikke bare manglende finansiering, men vel så mye at døgnet hans var fylt med granskning av alle tenkelige fenomener.

Midt oppi dette hadde han også tid til å lede en av historiens best skjulte sammensvergelses. Det kan man i alle fall lese i boken "alle" har lest i sommer, *Da Vinci-koden*.

Boken er lettlest, elsket og omstridt. Vi få som ikke liker den og sier det har fått pepper. Vi får kjeft for dårlig smak, arroganse og humørløshet når vi kritiserer den som roman. Og når vi kritiserer dens påståtte fakta-base blir mange lesere gretne enten fordi vi tar Brown på alvor ("det er bare en roman") eller fordi vi avviser teoriene som vrøvl.

Men teoriene er, som det er kommet frem i sommerens mange debatter, det rene, skjære nonsens. For de uinnvidde skal jeg kort gjenfortelle: Det finnes et hemmelig selskap, Prieurie de Sion, som har vaktet hemmeligheten om gralen i tusen år. Gralen er imidlertid slekten etter Jesus og Maria Magdalena, ikke et vinbeger. Jesus var i denne varianten en kul, feministisk, lett gudinneorientert fyr, og stamfar til de franske merovingerkongene. Dette har kirken forsøkt å holde hemmelig med alle midler, og det gjør den ennå.

Teoriene er velkjent tøv på alle områder. Det meste er klippet fra gamle konspirasjonsteorier og alternativhistorie, men Brown klarer til og med å skrive av feil der disse kildene har rett. Den mest fatale feil er allikevel første setning om fakta. Prieurie de Sion ble nemlig grunnlagt i 1956, ikke i 1099. Det var en bitteliten okkult gutteklubb, og den listen over genier som skulle ha ledet gruppen i århundrene før er ikke annet enn stifterens forsøk på å gi seg selv en stor forhistorie. Stifteren, Pierre Plantard, hevdet forøvrig også å være Jesu etterkommer gjennom merovingerkongene, i tillegg til da å være arvtager etter Newton, Leonardo, Botticelli og andre. Ikke dårlig for en ubetydelig småsvindler.

Brown viderefører et relativt velkjent, gammelt og fordomsfullt bilde av den katolske kirke.

At romanforfatteren ikke har noen trening i kildekritikk er dog én ting. Det er verre at så mange journalister tror Brown har gjort god research. Direkte forunderlig er det imidlertid at så få ser noe problematisk ved måten han fremstiller Skurken i boken sin. For Brown viderefører et relativt velkjent, gammelt og fordomsfullt bilde av den katolske kirke. Hvor éndimensjonalt det til tider er, blir nok helst klart først når man gjør et lite tankeeksperiment: Tillegg "jødene" alle de handlinger boken legger "kirken". Det blir litt vanskeligere å se den for seg som bestselger etterpå, hva?

Vi kan innvende at dette har helt klare historiske årsaker. Det er et poeng. Men det blir ikke stort mer spiselig om vi tar et mer oppdatert fiendebilde og setter inn "muslim" heller.

Hva er årsaken til at nesten ingen, og knapt nok katolikker, re-

agerer på en fremstilling som vil le vakt anstøt hos så mange andre grupper? Vi lever tross alt i en tidsalder der det nærmest er blitt en folkesport å bli støtt, fornærmet eller på annet vis føle seg (offentlig) som offer.

Jeg tror det handler om mange ting.

For det første handler det om i hvor stor grad noe bedømmes som vårt eget. Den historie som omskrives i den alternative er "vår egen" – altså de kulturelt sett kristne nasjoners. Spekulasjonene om den tidlige kristendom blir oppfattet som å være legitimt "vår egen", der tilsvarende beskrivelser av islams opprinnelse ville møtt mindre interesse og begeistring. Når religionens opphav og historie angripes, da er det "vår egen" religion, én som mange langt utenfor de troende også har et intimt forhold til. Dermed føles det nok langt mer legitimt å konstruere alternative, kritiske bilder av religionens opphav.

For det andre handler det om at det er legitimt å sparke oppover. Det er ikke en utgruppe eller en

Spekulasjonene om den tidlige kristendom blir oppfattet som å være legitimt "vår egen", der tilsvarende beskrivelser av islams opprinnelse ville møtt mindre interesse og begeistring.

maktesløs gruppering som angripes, men noe som oppfattes som et maktsentrum. Den katolske kirke, "Vatikanet", er noe nært et ideelt mål. Det er en stor, internasjonal organisasjon, og i likhet med alle institusjoner med makt og lang historie har det sine svin på skogen.

Da virker det ikke å være så nøye om den kritiseres for det den fak-

tisk står bak. Man kan like gjerne legge til og trekke fra. Og de påstander som brukes av Brown har oftest en viss fartstid i ulike miljøer. Anti-katolske og kirkekritiske fortellinger har en historie som strekker seg langt tilbake i tid og har vært rettet mot "Vatikanet" og "Paven" siden før reformasjonen.

Allikevel er det noe litt underlig at slike fordommer kan videreformidles så ukritisk til så mange, med så få reaksjoner på at det også er dette Brown gjør.

Nå skal det sies at undertegnede

For humanister kan det kanskje også være greit å reflektere, både over innhold og tendens, dersom man først har lest boka.

heller ikke reagerer så voldsomt på Browns videreføring av anti-katolske og fordomsfulle usannheter. Jeg er nok blitt litt ufølsom etter å ha analysert hatlitteratur og konspirasjonsorienterte fiendebilder i ti år. Browns klipp-og-lim fra eldre bøker er mest irriterende i sin stupiditet. Det har neppe noen utbredte skadevirkninger, hverken for katolikker eller andre kristne. De som allerede tror slikt, vil styrkes i sine fordommer. Andre vil bli nysgjerrige, og noen av dem vil kanskje både lære mer og bedre om det meste. De fleste vil nok glemme fort. Vi skal ikke overdrive effektene av en bok man leser ut etter et par timer på stranda.

Det er for all del lov til å la seg underholde. Mange finner boka spennende, og det må de kunne gjøre. Men for humanister kan det kanskje også være greit å reflektere, både over innhold og tendens, dersom man først har lest boka. For det er ikke all religionskritikk man bør gripe med glede. Selv ikke fra en roman.

Jesus var stamfar til merovingerkongene og Leonardo da Vinci passet hemmeligheten.

BIBELDEBATT:

HELLIGE SKRIFTERS UHELDIGE FØLGER

”I mange år sto det en mann på Egertorget i Oslo og utfordret folk til diskusjon om Bibelen. Han kom fra Hedningesamfunnet, og han hadde spesialisert seg på de mest grusomme og bloddryppende delene av Det gamle testamente. Han kunne Bibelen ut og inn, men ingen kristen ville kjenne seg igjen i det han presenterte som Bibelens lære.

Når jeg hører hva en del kristne har å si om Koranens budskap, så må jeg tenke på denne mannen. Det store flertallet av muslimer vil ikke kjenne seg igjen i det bildet av islam som presenteres, om Koranen siteres aldri så mye.” Dette skriver Vårt Lands samfunnsredaktør, Erling Rimehaug, 17. juli i en kommentar til Hagens uttalelser om islam.

Rimehaug sikter formodentlig til Erik (han vil ikke ha fullt navn i bladet), som fortsatt inviterer folk til livssynsdebatt på hedensk stand på Egertorget. Jeg er ofte til stede, og jeg kan forsikre at mange kristne ikke bare vil kjennes ved de uhyrligste bibelsitater; de forsvare dem. En favoritt er historien fra 2. Kongebok 2; 23f om noen barn som erter profeten Elisha. ”Da snudde han seg, så på dem og forbannet dem i Herrens navn. Brått kom det to bjørner ut av skogen, og de rev i hjel førtito av barna.” Til dette har vi opplevd å få kommentarer som ”De hadde jo erta en profet, ikke sant!”

Rett skal være rett; mange sier at dette er jo det gamle testamente. Les fra det nye isteden! Og det gjør vi gjerne, etter å ha stilt det retoriske spørsmål om ikke det gamle omfatter Herrens rulleblad. Så er han kanskje blitt mildere i det nye? Til det er å si at Det nye testamente er ufattelig mye verre enn det gamle, av den enkle grunn at det finnes ingen helveteslære i GT. Jesus er faktisk bibelens eneste helvetesprofet!

Vi får selvsagt høre av motdebattantene at vi kan selv velge hvor vi vil havne. Til dette kan Erik svare noe sånt som at dette er som å bli invitert på en fest som man ikke tror det vil bli noe av – og bli truet med den verste straff som tenkes kan, hvis man sier nei takk.

At luthersk kristendom fortsatt innbefatter helveteslæren, burde ikke være ukjent for Vårt Land. Den norske kirke lærer jo til og med at udøpte barn ikke kommer til himmelen (Den augsburgske bekjennelse, IX). Her vet den faktisk bedre enn Bibelen. Og livet har bare to mulige utganger, ifølge den samme kirken. De ugudelige skal pines i all evighet (samme skrift, XVII).

Selv fikk jeg for første gang øyene opp for nødvendigheten av religionskritikk en gang sist på syttitallet, da jeg passerte Hedningsamfunnets stand på Egertorget. Datidens hedenske hovedtaler var Arild Karlsen,

som ikke hadde noe problem med å få en ung, kristen jente til å forsvare at Gud druknet hele menneskeheten med en syndflod. Men hva med spedbarna, innvendte Karlsen. Ungjenta, som det sikkert ikke var noe vondt i, svarte at ”de var jo syndige”.

Så lenge prestene fortsetter å kalle Bibelen for ”Guds ord”, vil menigheten bli nødt til å forsvare uhyrlighetene. Men det gjør et sterkt inntrykk å høre denslags fra snille, unge kristnes egen munn. I det siste har også muslimer begynt å ta ordet i debatten. De har ikke gjort noe bedre inntrykk.

Ronnie Johanson

(Dette innlegget ble refusert av Vårt Land, som skrev ”dette innlegget får vi ikke plass til i Vårt Land nå”. Det ble sendt dem midt i agurktiden.)

HEF OG ISLAM:

VIL IKKE STØTTE SKAPMUSLIMER

Jeg har nettopp mottatt krav om medlemskontingent til Human-Etisk Forbund. Fordi jeg for et par uker siden hørte Lars Gules frenetiske angrep på Shabana Reman, etter hennes mullaløfting, vil jeg meddele at jeg heller ikke i fremtiden vil betale kontingenten. Jeg ønsker ikke å bruke mine egne penger til å støtte en organisasjon som ledes av en skapmuslim uten humoristisk sans. Fordi jeg er ateist har jeg har imidlertid ingenting i mot at staten gir min andel av ”kirkeskatten” til HEF i stedet for til den norske kirke. HEF gjør mye godt arbeide, men den leflingen med islam som enkelte i ledelsen driver med tjener ikke organisasjonen til ære. Muslimske fundamentallister er ikke et hakk bedre en kristne sådanne.

Per Tangerud

DEBATTINNLEGG TIL FRI TANKE BØR VÆRE KORTE (2000 TEGN INKLUDERT MELLOMROM – CA. ÉN MASKINSKREVET A4-SIDE). REDAKSJONEN FORBEHOLDER SEG RETTEN TIL Å FORKORTE INNLEGG.

FRIST FOR Å KOMME MED I NESTE NUMMER: 28. SEPTEMBER 2004.

NY NETTBUTIKK

Human-Etisk Forbund har nå fått ny nettbutikk. Nå kan du både se, lese om, og bestille varene våre på internett. Velg mellom: bøker - t-skjorter - bag - ryggsekk - og mye mer! Og husk, som medlem får du 25% på bøker!

Følg med på tilbud og nyheter på: www.human.no

Luthers lille brune:

En overveldende dokumentasjon av Luthers verbale synderegister. Det er rimelig å dømme en mann ut fra hva han sa og mente, og *Luthers lille brune* leverer et rikholdig bevismateriale til aktoratet.

Religionskritisk Forlag 2004

Pris: 150,- Best. nr. 022

Våre verdier

Av Petter Mejlænder. Møt blant andre Odd Børretzen, Arne Næss, Bertine Zetlitz og Egil «Drillo» Olsen i personlige og reflekterte samtaler med NRK-journalist Petter Mejlænder.

Humanist Forlag 1998

Pris: 35,- Best. Nr 133

**RESTLAGER
TILBUD!**

Navn:

Adresse:

Postnr./sted:

Jeg bestiller herved:

Varebetegnelse/str.:	Best. nr.:	Antall:

Kan sendes
ufrankert
i Norge.
Adressaten
betaler
porto.

Svarsending
Avtale nr: 171 113/002

**Human-Etisk Forbund
Pb. 6744 St. Olavs plass
0130 Oslo**

HOVEDKONTOR:

St. Olavs gate 27
Postboks 6744 St. Olavs plass
0130 Oslo
Tlf. 23 15 60 00
Faks 23 15 60 01

Faks medlemsregister: 23 15 60 21
human@human.no / www.human.no
Hovedmedlem kr. 300,-
Studenter, pensjonister og
husstandsmedlemmer kr. 50,-

Konto: 0805 2351252
Generalsekretær: Lars Gule

Styreleder: Roar Johnsen (tlf. p: 22 62 44 32)
Nestleder: Jan Tambs-Lyche (tlf. p: 61 18 00 33)

FYLKESKONTORER:

- Østfold fylkeslag
brandshaug@human.no
Tlf. 69 31 71 65 Faks 69 31 18 94
(ma-to 10-14)
- Akershus fylkeslag
akershus@human.no
Tlf. 23 15 60 80 Faks 23 15 60 75
(ma-fre 9-16) (sommer 9-15)
- Oslo fylkeslag
oslo@human.no
Tlf. 23 15 60 60 Faks 23 15 60 75
(ma-fre 9-16) (sommer 9-15)
- Hedmark fylkeslag
hefhedma@online.no
Tlf. 62 53 05 22 Faks 62 53 30 68
(ma-to 10.30 - 15.30)
- Oppland fylkeslag
humopp@c2i.net
Tlf./faks 61 17 67 10
(ti og to 10-16)
- Buskerud fylkeslag
hefbusker@human.no
Tlf. 32 89 36 70 Faks 32 89 38 45
(ma 13-19, ti-to 10-15)
- Vestfold fylkeslag
vestfold@human.no
Tlf. 33 31 32 05 Faks 33 35 32 05
(ma-to 9-14)
- Telemark fylkeslag
hef-tele@netcom.no
Tlf. 35 53 13 38 Faks 35 53 13 21
(ti og to 9-14, ons 15-17)
- Aust-Agder fylkeslag
hefaustagder@human.no
Tlf. 37 00 10 06 Faks 37 02 86 40
(ti og to 9-15)
- Vest-Agder fylkeslag
lauritsen@human.no
Tlf. 38 02 33 94 Faks 38 02 77 89
(ti 13-16, ons. 10-15)
- Rogaland fylkeslag
humrog@online.no
Tlf. 51 90 64 50/52 Faks 51 90 64 91
(ma-to 10-15)
- Hordaland fylkeslag
sortvedt@human.no
Tlf. 55 21 41 90 Faks 55 21 41 94
(ma-to 10-14, ti 16-20)
- Sogn og Fjordane fylkeslag
humsogn@human.no
Tlf. 57 67 53 90 Faks 57 72 03 91
(ma og fr 8-15.30)
- Møre og Romsdal fylkeslag
human-er@online.no
Tlf. 71 21 56 05 Faks 71 21 57 76
(ma, ti, fre 9.30-15.30, to 12-17)
- Sør-Trøndelag fylkeslag
stavsoien@human.no
munkeby@human.no
Tlf. 73 80 64 80 Faks 73 80 64 81
(ma-fre 8.30-16)
- Nord-Trøndelag fylkeslag
tangerud@human.no
Tlf. 74 08 88 40 Faks 74 08 88 41
(ma-ons 9-13)
- Nordland fylkeslag
Tlf. 75 52 38 80 Faks 75 52 39 18
(ma, ti, to 9-15, on 9-17)
- Troms fylkeslag
hef.troms@tromso.online.no
Tlf. 77 65 58 19 Faks 77 65 51 56
(ma 10-16, ti 9-15.30)
- Finnmark fylkeslag
lyder@human.no
Tlf. 78 95 36 55 Faks 78 95 36 68
(ma-to 9-13)

HAR DU BARN UNDER 15 ÅR?

Overføring av offentlig støtte for medlemmers barn under 15 år

Human-Etisk Forbund har rett til offentlig tilskudd for medlemmers barn. Alle medlemmer med barn kan bidra til at forbundet får denne støtten. Du kan bidra ved å fylle ut skjemaet nedenfor og sende det til oss.

Jeg/vi ønsker at den offentlige støtten ("Kirkeskatten") som gjelder barn under 15 år skal tilfalle Human-Etisk Forbund. Barnet/barna er ikke medlem(mer) av Statskirken eller annen støtteberettighet livssynsorganisasjon.

Etternavn:Fornavn:

Fødselsdato:.....Postadresse:

Bostedskommune (ifl . folkeregisteret):

Etternavn:Fornavn:

Fødselsdato:.....Postadresse:

Bostedskommune (ifl . folkeregisteret):

Foreldre (evt.den som har foreldreretten):

Etternavn:Fornavn:

Fødselsdato:.....Postadresse:

Bostedskommune (ifl . folkeregisteret):

Signatur:

Etternavn:Fornavn:

Fødselsdato:.....Postadresse:

Bostedskommune (ifl . folkeregisteret):

Signatur:

Dersom du ikke allerede har sendt inn tilsvarende skjema, send det snarest til:
Human-Etisk Forbund, Pb. 6744 St Olavs plass, 0130 Oslo

LIVSSYNSDEBATT I POSTKASSEN

Humanist – for alle med engasjement i livssynsspørsmål

Humanist er et tidsskrift for allmenn livssynsdebatt, med særlig vekt på humanistiske problemstillinger. Temaene varierer fra allmenne filosofiske, livssynsmessige og religionsvitenskapelige problemstillinger til de mer nærgående blikk på humanismen og dens organisering. Engasjerte skribenter presenterer temaer som sjelden får plass i andre norske medier.

Abonnementet koster kr. 200,- for fire nummer.
Tegn abonnement fra nr. 3/2004 nå og få nr. 1/2004 og nr. 2/2004 gratis.

Bestill abonnement på e-post, humanist@human.no, eller bruk kupongen under

☐

Jeg ønsker å abonnere på Humanist, kr. 200,- for fire nummer, fra nr. 3/2004.
I tillegg får jeg nr. 1/2004 og nr. 2/2004 fritt tilsendt.

Navn:

Adresse:

Postnr./sted:

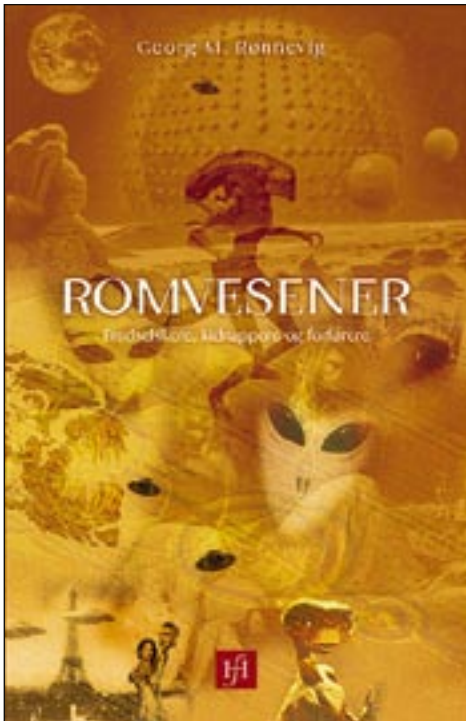
e-post:

Underskrift:

Kan sendes
ufrankert
i Norge.
Adressaten
betaler
porto.

Svarsending
Avtale nr: 171 113/002

Humanist
Pb. 6744 St. Olavs plass
0130 Oslo

GEORG M. RØNNEVIG

ROMVESENER

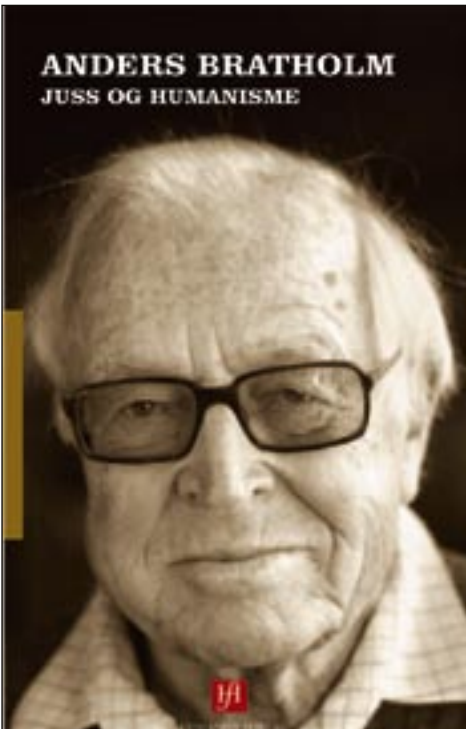
Om fredselskere, kidnappere og forførere

Da Kenneth Arnold den 24. juni 1947 satte seg inn i småflyet sitt, hadde ingen hørt snakk om en flygende tallerken. I løpet av de neste ukene ble slike tallerkener observert over hele verden. Siden har UFOer og romvesener stadig dukket opp på nytt, om enn i skiftende framtoninger:

På 1950-tallet ble de ofte framstilt som fredselskende vesener som kom til jorden for å hjelpe menneskene. Flere år senere hadde romvesenene forandret seg til små grå aliens som kidnappet mennesker og utsatte dem for groteske eksperimenter om bord i UFOene sine.

Denne boka presenterer et stort utvalg UFO-fortellinger, og viser hvordan slike forestillinger blir til. Her kan du finne ut hvordan de flygende tallerkenene oppsto, hva det amerikanske luftvåpenet har sagt om UFOer og ikke minst lese om de utallige spekulasjonene rundt UFOer og romvesener i vår kultur. Ligger det virkelig aliens i hemmelige, amerikanske frydere?

I SALG
INNB. 330 SIDER
ILLUSTRERT
HEF-PRIS: KR 186,- (VEIL 248,-)

ANDERS BRATHOLM

JUSS OG HUMANISME

Om samfunn, straff og de svakes rettigheter

Jusprofessor Anders Bratholm har i en årrekke stått på barrikadene i kampen for å sikre ytringsfrihet og rettssikkerhet i samfunnet vårt. De fleste kjenner Bratholm for innsatsen i politivoldsaken i Bergen, og mange vil huske hans utrettelige arbeid for personer og grupper med særlige behov for rettslig vern.

I *Juss og humanisme* er materiale fra Bratholms store produksjon samlet, redigert av advokat Lorentz Stavrum. Artikkelsamlingen dekker et bredt juridisk område, med underkapitler om blant annet strafferett og straffeprosess, politirett og forskningens frihet, barnevernsrett og særskilte gruppers rettsforhold.

Mange av tekstene tar opp kjente og ukjente enkeltsaker fra norsk rettshistorie, og som en rød tråd går hele tiden Bratholms sterke, medmenneskelige engasjement.

Anders Bratholm ble cand.jur. i 1948 og professor i 1960. Han er tidligere president i Den Norske Helsingfors komité, og har mottatt en rekke priser, blant annet Humanistprisen i 1989.

KOMMER 20 SEPTEMBER
INNB. 304 SIDER
HEF-PRIS: KR 224,- (VEIL 298,-)

Bestill på kupongen under, på e-post til forlag@human.no eller på fax: 23 15 60 21. Porto kommer i tillegg

BESTILLINGSKUPONG:

GEORG M. RØNNEVIG: ROMVESENER
ANDERS BRATHOLM: JUSS OG HUMANISME

KR 186,- ☐
KR 224,- ☐

Navn:
Adresse:
Postnr./sted:
E-post:

Underskrift:.....

Kan sendes
ufrankert i
Norge.
Adressaten
betaler
porto.

Svarsending
Avtale nr.: 140 112/141

Humanist forlag AS
St. Olav plass bedriftssenter
0130 Oslo

B-blad

RETURADRESSE:
HUMAN-ETISK FORBUND
PB. 6744, ST. OLAVS Plass
0130 OSLO